

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO
VPLIV BANČNE REGULATIVE NA REVIZIJO

Ljubljana, 5. junij 2019

BOJAN LUKIĆ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Bojan Lukić, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Vpliv bančne regulative na revizijo, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Markom Hočevarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 VPLIV BANČNE REGULATIVE NA POSLOVANJE BANK.....	4
1.1 Bančni sistem v Sloveniji	4
1.2 Zakonske omejitve bančnega sistema v Sloveniji.....	7
1.2.1 Basel I	8
1.2.2 Basel II	8
1.2.3 Basel III.....	9
1.3 Bančni regulatorji in uspešnost slovenskih bank	10
1.4 Mednarodni bančni standardi in poslovanje slovenskih bank	13
1.5 IFRS določbe in bančna »svoboda« ter vpliv na revizijske postopke.....	13
1.6 Preprečevanje pranja denarja	17
1.6.1 Ocena ogroženosti.....	18
1.6.2 Ranljivost države.....	19
1.6.3 Ranljivost bančnega sistema	21
1.6.4 Ranljivost sektorja vrednostnih papirjev.....	21
1.6.5 Ranljivost zavarovalniškega sektorja.....	21
1.6.6 Ranljivost drugih finančnih institucij.....	22
1.6.7 Ranljivost nefinančnih dejavnosti in poklicev	22
1.6.8 Države z visokim tveganjem.....	22
1.7 Kapitalska ustreznost bank.....	24
2 OPIS REVIZORSKEGA DELA IN PRISTOJNOSTI	25
2.1 Notranja revizija	25
2.2 Zunanja revizija	27
2.3 Vloga Računskega sodišča Republike Slovenije.....	27
2.4 Revizijske hiše.....	28
2.4.1 Primer revizije – NLB d.d.....	30
2.4.2 Primer revizije Factor banke	31
3 VPLIV REVIZORSKEGA MNENJA NA DELOVANJE BANK V SLOVENIJI	34
3.1 Potek revizijskega postopka	44
3.2 Vloga revizijskega mnenja.....	44

4 RAZLAGA REZULTATOV	47
SKLEP	49
LITERATURA IN VIRI	50

PRILOGE

KAZALO TABEL

Tabela 1: Seznam pomembnih in manj pomembnih bank v letu 2016, Slovenija	10
Tabela 2: Kriterijska lestvica ocen tveganja	18
Tabela 3: Teorija agentov in notranja revizija	26
Tabela 4: Pregled ovadb in obtožb zoper Factor banke	33

KAZALO SLIK

Slika 1: Prikaz odnosa principal-agent	6
--	---

SEZNAM KRATIC

ang. – angleško

BDP – Bruto družbeni proizvod

BIS – (ang. Bank of International Settlements); Banka za mednarodne poravnave

DUTB – Družba za upravljanje terjatev bank

EBA – (ang. European Banking Authority); Organ nadzora za zagotavljanje finančne stabilnosti evropskih bank

ECB – (ang. European Central Bank); Evropska centralna banka

EIOPA – (ang. European Insurance and Occupational Pensions Authority); Evropski organ za zavarovanja in poklicne pokojnine

ELA – (ang. Emergency Liquidity Assistance) Nujna likvidnostna pomoč

EMN – Evropski mehanizem nadzora

ESMA – (ang. European Securities and Markets Agency); Evropska agencija za trg vrednostnih papirjev

ESRB – (ang. European Systemic Risk Board); Evropski odbor za sistemska tveganja

EU – Evropska unija

EUR – Euro, plačilna valuta

FATF – (ang. Financial Action Task Force) Delovna skupina za finančna dejanja

FT – Financiranje terorizma

IFRS – (ang. International Financial Reporting Standards); Mednarodni standardi računovodskega poročanja

IMF – (ang. International Monetary Fund); Mednarodni finančni sklad

JST – (ang. Joint Supervisory Team); Skupna nadzorna skupina

NKBM – Nova kreditna banka Maribor

NLB – Nova ljubljanska banka

NLB d.d. – Nova Ljubljanska Banka d.d.

NPU – Nacionalni preiskovalni urad

PD – Pranje denarja

SDT – Specializirano državno tožilstvo

SREP – (ang. Supervisory Review and Evaluation Process); Evropski organ za pregled in ocenjevanje stabilnosti bančnega sistema

UPPD – Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja

UVOD

Čeprav so banke v Sloveniji pod strogim nadzorom bančnih regulatorjev in drugih oblik nadzora imamo še vedno bančne luknje. Na tej točki gre lahko za dva vzroka, ki povzročata anomalije v bančnem sistemu; neustreznost bančnih regulatorjev ali slabo delo bank, revizorjev, slabe zakonodaje in poseganja politikov. Kljub močnim mednarodnim pravilom za finančno poročanje (ang. International Financial Reporting Standards, v nadaljevanju IFRS), se še vedno dogaja, da banke niso kapitalsko ustrezne in ne ščitijo interesa svojih komitentov temveč interese največjih deležnikov.

Nadzor nad bankami v veliki meri izvaja Banka Slovenije, od Novembra 2014 je vzpostavljen tudi enotni nadzorni sistem, ki je v veliki meri podrejen oziroma voden s strani Evropske Centralne Banke (v nadaljevanju ECB), manjši del pa je namenjen nacionalnim regulatorjem. V Sloveniji imamo tri banke, ki so bile v letu 2015 označene kot pomembne, zato jih nadzoruje neposredno ECB. Te banke so Nova Ljubljanska banka (v nadaljevanju NLB), Nova kreditna banka Maribor (v nadaljevanju NKBM) in UniCredit. Ostale banke so označene kot manj pomembne in je njihovo nadzorovanje preusmerjeno na nacionalne regulatorje oziroma nadzorne organe (Banka Slovenije, 2015a).

V bančnem sektorju je vedno bolj izpostavljen problem principala in agenta, saj se stranke pogosto zanašajo na informacije iz zelo kratkega preteklega obdobja. Temu pojavu pravimo tudi kratkoročnost, zato je velikokrat od menedžerja v banki zahtevano s strani stranke, da deluje v nasprotju s strankinimi interesi. Velik del tveganja je tudi na strani menedžerjev, saj se prvi srečujejo in obvladujejo tveganja za ime stranke. Zaradi visokih tveganj na trgu in tudi vedno večjega pritiska po napredku so menedžerji vedno manj naklonjeni tveganju. Samo v Združenih Državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) je bilo v času krize veliko primerov, kjer se je problematika principala in agenta jasno izkazala za nevarno. Poleg samega problema principala in agenta je lahko opaziti tudi navzkrižja interesov, zelo veliko informacijsko simetrijo tudi na strani zastopnikov davkoplačevalcev in pogodbenega tveganja. Velik del te problematike lahko razrešijo etična pravila oziroma pravila ravnanja, ki jih narekuje Certified Financial Analyst (v nadaljevanju CFA) inštitut (Shah, 2014).

Potencial za nestabilnost finančnega sektorja narašča tudi z združevanjem bančništva in finančnih storitev znotraj Evropske unije. Enotni trg povečuje verjetnost navzkrižne kontaminacije slabega poslovanja ene finančne institucije na več trgih hkrati zaradi visoke stopnje integracije. Povečano tveganje povzroča tudi večji razkorak med strategijami odnosa principala in agenta. Možna interpretacija odnosa principal in agent postavlja regulatorne organe v vlogo agenta, imetnike depozitov pa v vlogo principala. Ker principal nima vpogleda v kvaliteto sredstev banke oziroma jo lahko vidi z zamikom imajo banke veliko iniciativo zaradi maksimiziranja dobička sprejemati tvegane odločitve. Tveganje teh odločitev se nato prenese na imetnike depozitov oziroma davkoplačevalce, ki bodo in tudi so v primeru padca bančnega sistema morali zaradi sistemskih zahtev poplačati izgubo.

Zaradi zgoraj opisanih razmerij lahko odpovejo tudi razni regulatorji, ki jih določa Evropska unija. Na primeru krize iz leta 2008 je razvidno, kako je tudi sam razpad bančnega sistema vplival na zasebni sektor. Zaradi nemogočih kreditnih pogojev in tudi bančne nelikvidnosti ter predhodnih odpovedi bančnih regulatorjev na področju določenih kreditnih razmerij med bankami in njihovimi komitenti.

K razvoju bančne krize so najbolj prispevali trije segmenti, hitra in neuravnotežena rast pred krizo, čezmerna zadolženost nefinančnih podjetij ter model lastninskega preoblikovanja, financiran z zadolževanjem ter obremenitvijo bodočih denarnih tokov odkupljenih podjetij za odplačila dolga za izvedbo lastninjenja in dejavniki kopičenja slabih posojil v času krize (Banka Slovenije, 2015b).

Gospodarska rast se je povečevala od leta 2005 in vse do leta 2007, kjer je dosegla rekordno rast. Velik del povišane gospodarske rasti lahko pripišemo močni kreditni aktivnosti bank v obdobju 2006-2009, saj se je vrednost kratkoročnih kreditov podjetjem povečala za 11,2 milijardi evrov, medtem ko se je vrednost dolgoročnih kreditov povečala za 4,3 milijarde evrov v enakem obdobju. Ob padcu gospodarske rasti leta 2009 je veliko posojilodajalcev zapadlo v likvidnostne težave, kar je bil glavni razlog za nezmožnost odplačevanja posojil bankam, kar je bil osrednji razlog za nastanek bančne luknje (Banka Slovenije, 2015b).

Zaradi slabega stanja bank so se pojavili dvomi o njihovi kapitalski ustreznosti in solventnosti, zato je kot porok nastopila država kot večinski lastnik treh največjih slovenskih bank. Delež slabih posojil, posojil izdanih nelikvidnim posojilojemalcem je v državnih bankah znašal 30 %, kar je višje od nedržavnih bank (24 %) in tujih bank (11 %). Država je nastalo bančno luknjo slabih posojil reševala z ustanovitvijo slabe banke, ki jo danes imenujemo Družba za upravljanje terjatev bank (v nadaljevanju DUTB). DUTB še danes rešuje problematiko slabih posojil, saj jih mora poplačati, medtem ko so banke slabe kredite prepisale na DUTB na način odkupa dolga, tako je nastala bančna luknja (Banka Slovenije, 2015b).

Primer dobre prakse reševanja bančnega sistema je bila Islandija, ki se je srečala z zelo podobno situacijo. Tri največje državne banke s prepletenim lastništvom so zapadle v dolgove zaradi slabih odločitev posloводства in lastnikov, kar je bilo tudi razvidno iz poročila delovne skupine vlade (Johnsen, 2014).

Rezultat dela delovne skupine, katerih člani so bili ugledni profesor, vrhovna sodnica in član parlamenta ter 48 strokovnjakov iz različnih področij ekonomije in poslovnih ved, je bil zakonski pregon številnih bančnikov in lastnikov. Tri največje banke so razglasile bankrot, končni epilog pa še ni znan, saj postopki dokazovanja odgovornosti bančnikov še niso zaključeni. Do leta 2015 je bilo pravnomočno obsojenih 26 bančnikov in nekdanjih predsednikov uprav bank.

Glede na to, da obstaja primer dobre prakse, ki je imel zelo podobno situacijo bančnega sistema kot Slovenija lahko predpostavimo, da način reševanja bank v Sloveniji ni bil optimalen. Glavni problem seveda ni v reševanju bank, ampak v revizorskem delu, ki bi moral že prej opozoriti na napake in nepravilnosti pri poslovanju bank. V kolikor je revizorsko delo korektno in bi se pri njem upoštevalo tudi etična pravila pri skrbnih pregledih delovanja bank, bi se lahko reševanja bank izognili in bi se gospodarstvo lahko obnašalo popolnoma drugače.

Bančni regulatorji v Evropski uniji (v nadaljevanju EU) predstavljajo regulatorni okvir delovanja bank in njihovega poročanja. Trenutno aktualni bančni regulator Basel III je bil deležen velikih породnih krčev, saj je bila njegova implementacija prestavljena iz predvidenega roka implementacije 1. 1. 2014, premaknjen na popolno implementacijo do 1. 1. 2019. Basel III standardi obsegajo zaostrene in nekaj novih omejitev pri poslovanju bank, saj je kriza med leti 2007-2009 pokazala pomanjkljivosti Basel II standardov (Cosimano & Hakura, 2011).

V današnjem času večina revizorjev molči, saj se zavedajo, da tudi sami nosijo del odgovornosti za nastanek krize med leti 2007 in 2009. Razlog je v tem, da so velika podjetja pridobila pozitivna revizorska mnenja s strani pooblaščenih revizorjev, ki so tako zavedla investitorje in posledično poglobila krizo. Kljub temu so velika revizorska podjetja ohranila status verodostojnosti, vendar so kljub temu potrebne prevetritve kadra, saj je večina vprašljivih revizorskih mnenj izhajala prav iz Irske. Poglabljeni standardi Basel III lahko olajšajo delo revizorjev, vendar je vprašljiva stopnja njihove implementacije v bančni sistem, saj nekatere banke trdijo, da so implementirale Basel III standarde, ampak tega ni zaslediti v njihovem poročanju oziroma letnih poročilih (Sikka, 2009).

Basel II standardi so predvsem podcenili izpostavljenost tveganja bank, saj so lahko revizorji prilagodili tveganje za uteži v ocenjevanju izpostavljenosti bank. Še več, v času veljavnosti Basel II standardov se je pokazal padec tvegane izpostavljenosti na kreditni strani v času skrbnih pregledov, zato Basel III predlaga neutržene kazalnike, ki bodo pokazali pravo sliko slabo kapitaliziranih bank (Mariathasan & Merrouche, 2014).

Namen magistrskega dela je raziskati zakonske okvirje bančnih regulatorjev in revizorjev. Naloga je predvsem namenjena revizorjem in regulatorjem z implikacijami, kako odpraviti tržne anomalije in ravnati v skladu z določenimi etičnimi standardi, kot jih uporablja CFA inštitut. Glavni cilj te magistrske naloge je opredeliti nevarnosti, ki lahko povzročajo bančne luknje in nesolventnost bank ter kako jih prevočasno prepoznati in odpraviti. Poleg opazovanja bančnih regulatorjev, se bom osredotočil tudi na delo revizorjev in možnosti pogodbenega tveganja med revizorjem in naročnikom glede podajanja revizorskega mnenja.

1 VPLIV BANČNE REGULATIVE NA POSLOVANJE BANK

Bančni sistem predstavlja strukturno mrežo treh ključnih institucij, ki nudijo finančne storitve in bdijo nad monetarno politiko države ali skupnosti držav. V vsaki skupini najdemo eno vrsto finančnih institucij, prvo skupino sestavljajo komercialne banke, banke na katerih imajo prebivalci odprte transakcijske račune. V drugi skupini so investicijske banke in ostale investicijske institucije, katerih glavna dejavnost je opravljanje finančnih storitev na finančnem trgu. Tretja skupina so nacionalne centralne banke, ki neodvisno od vlade opravljajo dejavnosti s katerimi skrbijo za stabilno monetarno politiko.

1.1 Bančni sistem v Sloveniji

Bančni sistem je v Sloveniji podoben ostalim bančnim sistemom v Evropski uniji. Leta 2014 je nadzor nad bančnim sistemom prevzela Evropska centralna banka, ki je določila merila za uspešno izvajanje bančnih storitev, glavni organ nadzora je tako imenovan enotni mehanizem nadzora, kjer sistemsko pomembne banke nadzoruje skupna nadzorniška ekipa (ang. Joint Supervisory Team, v nadaljevanju JST). Ekipo vodi koordinator iz ECB, na nacionalni ravni ekipo vodi podkoordinator s strani nacionalne centralne banke. Pod neposredno pristojnost nadzora spadajo tako imenovane sistemsko pomembne banke, v Republiki Sloveniji so to Abanka, NLB in NKBM. Seveda tudi manjše komercialne banke tvorijo bančni sistem, vendar veljajo za manj pomembne institucije in so zato še vedno pod nadzorom nacionalnega podkoordinatorja.

Bančni sistem v Sloveniji je z vidika strukture v primerjavi z ostalimi članicami Evro sistema manj kompleksen, saj imamo le nekaj sistemsko pomembnih bank in ne veliko hranilnic ter bančnih entitet, kot je SID banka. Bančni sistem je organiziran na način, da je za izvajanje denarne politike pristojna Banka Slovenije kot centralna banka, ki je podaljšek Evropske centralne banke, ki izvaja širšo denarno politiko za celoten Evro sistem. Banka Slovenije tako kot vse ostale banke, ki izvajajo vlogo centralne banke skrbi za stabilnost cen in za likvidnost določeni državnih subjektov, kot so vlada, sistemsko pomembne banke in hranilnice in druge institucije. Banka Slovenije lahko deluje tudi kot posojilodajalec v skrajni sili, torej lahko da posojilo ostalim komercialnim bankam, če same niso zmožne izposoditi denarja na komercialnem trgu. Pri Banki Slovenije se lahko zadolži tudi Vlada, ki je edina od entitet, ki ima lahko odprt račun na Banki Slovenije, in sicer ne več kot za 5 % proračuna Republike Slovenije ali do 20 % načrtovanega primanjkljaja (Banka Slovenije, 2016a).

Stabilnost bančnega sistema v Sloveniji je bila večkrat tema, ki jo je javnost težko spremljala zaradi nejasnosti kompozicije stresnih testov in tudi različnih meril ter terminov, ki so povezani z delovanjem bank. Reševanje bančnega sistema se je začelo decembra 2013, ko je takratni finančni minister napovedal reševanje pretežno državnih bank. Problematična je bila višina izplačila davkoplačevalskega denarja, ki je znašala 4,8

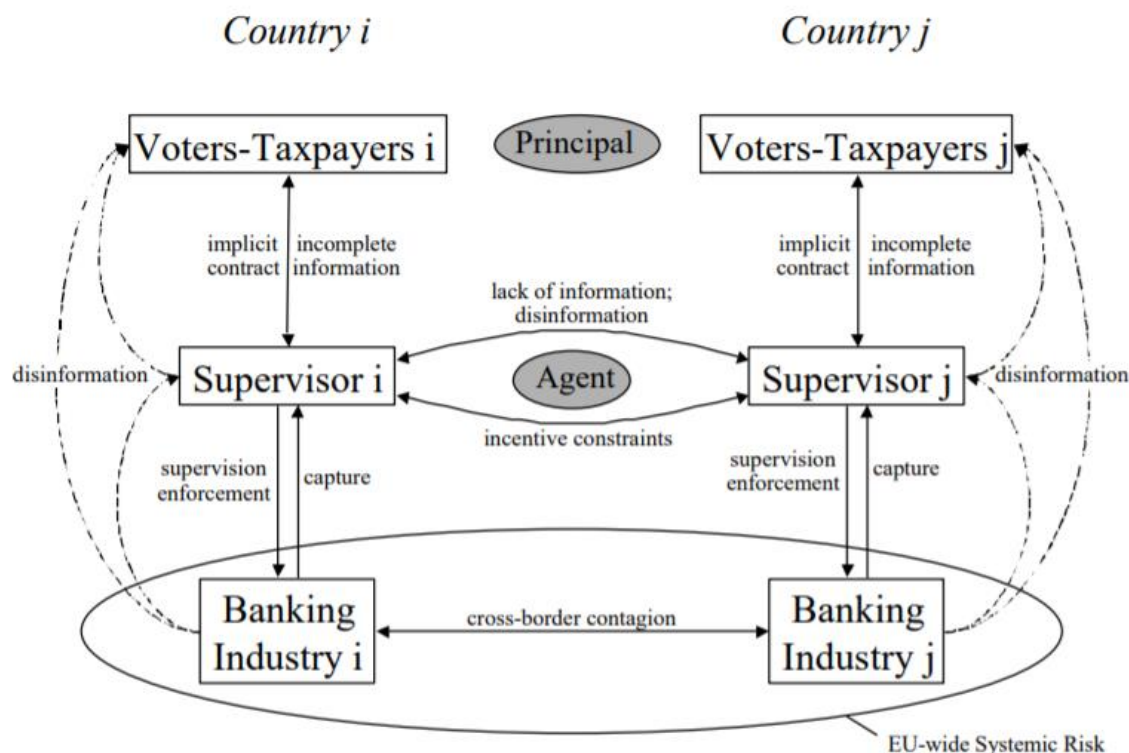
milijarde evrov in bila namenjena zgolj reševanju bank, kaj šele državnih podjetij. Reševanje bančnega sistema je bila edina rešitev, da bi si lahko država zagotovila samostojno reševanje in pripravo lastnega načrta reševanja in protikriznih ukrepov, saj bi le tako lahko ohranila nekaj samostojnosti. V kolikor bi Slovenija, ki je bila svetla točka Balkanskih držav zaradi razvejanega gospodarstva, postala naslednji Ciper, bi se zagotovo zgodila izjemna škoda, če bi premoženje države začele uravnavati tri institucije; Mednarodni finančni sklad (v nadaljevanju IMF), ECB in Evropska komisija. Z nastopom tako imenovane »Trojke« bi se reševanje tako majhnega gospodarstva lahko drastično spremenilo in s tem povzročilo razprodajo državnega premoženja, kar bi v tistem trenutku povzročilo še večjo brezposelnost. Z uravnoteženjem javnih financ brez interveniranja »Trojke« se je Slovenija izognila dolgotrajnim postopkom uravnavanja dolga s strani evropskih institucij. Ker je Slovenija sama reševala bančni sistem brez intervencij tujih institucij je dosegla dva pomembna cilja, in sicer je v prvi vrsti zagotovila stabilnost gospodarstva, ki je v tistem času padalo oziroma se je bruto družbeni proizvod (v nadaljevanju BDP) Slovenije zvišal za 2,6 %, medtem ko je bil napovedan padec BDP za leto 2014 v višini 1 %. Z uspešnim ravnanjem pri uravnoteženju javnih financ je Slovenija pridobila tudi na zaupanju Mednarodnega denarnega sklada, kar je pripomoglo k hitrejšemu okrevanju gospodarstva in posledično izhodu iz krize.

Ukrepi, ki so pripomogli k izhodu iz krize in so vplivali na fiskalno politiko, so bili obsežna privatizacija podjetij v lasti države, hkrati pa je država izenačila študentsko delo z ostalimi oblikami zaposlovanja, kar je omejilo segmentacijo zaposlovanja. Z uravnoteženjem delovne sile se je Slovenija uspela rešiti tudi zaradi močne izvozne naravnosti, česar druge države, ki so prav tako občutile padec v rasti BDP, niso imele. Slovenija je tudi bolj občutila bančno krizo zaradi večje izpostavljenosti, kot recimo sosednja Hrvaška, ki je za Slovenijo tudi v izvozu.

Največje težave je povzročala privatizacija, ki je trajala dlje kot pričakovano, prav tako je vprašljivo stanje lastništva največje državne banke NLB, ki je že večkrat dobila konkretne ponudbe za odkup oziroma privatizacijo, vendar je bila cena zanjo prenizka, prav zaradi potreb po dokapitalizaciji. S tem se je tudi privlačnost vlaganja tujih investitorjev znižala. Kljub temu je Slovenija zelo uspešna pri črpanju evropskih sredstev, ki so bila tudi del programa za izhod iz krize (MacDowall, 2015).

Bančni sistem prav tako vsebuje odnose med akterji, ki jih lahko opišemo kot principal-agent odnose. Avtor Schuler (2003) opisuje odnos principala in agenta kot tripartitno igro, kjer so v vlogi principala davkoplačevalci, v vlogi agenta pa nadzorni organ bančnega sistema, banka pa je v tem primeru samo akter, ki želi maksimizirati svoj dobiček. Odnos med posameznimi akterji je razširjen na dve državi, saj EU deluje v naddržavni obliki in s takšnimi predpostavkami najboljše zajame sliko delovanja bančnega sistema v EU.

Slika 1: Prikaz odnosa principal-agent

Vir: Schüler, (2003)

Odnos principala in agenta predstavlja tisto obliko odnosa med dvema strankama, kjer ena stranka pooblasti drugo, da ravna v njenem imenu. V takšnem odnosu agent ravna v skladu z interesi principala in v tem odnosu naj nebi obstajal konflikt interesov. To pomeni, da so informacije popolne, njun odnos odkrit in interesi vsakega zadovoljeni. Ker je v realnem svetu nemogoče zadostiti pogojem popolnih informacij prihaja do odmika od realnega ravnoesja in nastane konflikt interesov, saj agent zasleduje poleg interesa principala tudi lasten interes.

Odnos med posameznimi akterji je prikazan na sliki 1, vloga agenta ja v tem primeru postavljena na stran nadzornih organov. Nadzorni organ bančnega sistema je poleg že vzpostavljenih regulatornih teles EU tudi revizor, ki s svojim delom nadzoruje in zagotavlja pravilnost delovanja. Revizor ima poleg zagotavljanja stabilnosti tudi osebne interese, kot so lastna dobičkonosnost oziroma managerski interes znotraj podjetja, v katerem deluje. Nepopolne informacije, nezadostna odgovornost in nemoč pri vpeljevanju sprememb v banki s strani revizorja omogočajo takšen odnos med posameznimi akterji. Vertikalna dimenzija na sliki 1 prikazuje tradicionalni odnos principala in agenta medtem ko horizontalna dimenzija prikazuje sistemsko tveganje zaradi narave enotnega trga v EU.

Opravljanje bančnih storitev je torej popolnoma v rokah bank, torej banke zasledujejo lasten interes, medtem ko pogodba med regulatornim organom in družbo, torej davkoplačevalci ni možna, čeprav sta prav ti dve entiteti v odnosu principala in agenta. Nadzorni organ v tem smislu razumemo kot revizijsko hišo. Revizijska hiša razpolaga z informacijami banke, lahko tudi v popolnosti oziroma ima za preverbo ustreznosti poslovanja vse informacije, ki so potrebne za pripravo revizijskega poročila, vendar v kolikor revizor ugotovi nepravilnosti pri delovanju banke mora to sporočiti pristojnim organom medtem ko opažanje nevarnosti za poslovanje banke v prihodnosti revizor težko oceni. Prav zaradi tega ima banka proste roke da zasleduje svoj interes, torej v okvirih maksimizacije dobička, medtem ko preverba ustreznosti posameznih sredstev banke nima vpliva na njene odločitve. Prav tako lahko revizor poda negativno mnenje oziroma priporoča vodstvu da razbremeni določena bančna sredstva, vendar vodstvo svoje odločitve lahko upraviči z zasledovanjem interesa banke. Prav tako revizor ne nosi velike odgovornosti v primeru, ko vodstvo sprejema odločitve, ki so v skladu z določeno politiko podjetja oziroma s pozicijo maksimiranja dobička. Zaradi tega lahko prihaja do bančnih kriz, ki pa imajo v EU večje razsežnosti zaradi obstoja enotnega trga. Regulatorni organi pa so po navedbah avtorja tudi premalo odgovorni, implementacija organov in dodatnih odnosov v evropskem prostoru predstavlja problem zaradi prisotnosti večih entitet hkrati v večih različnih državah članicah EU.

1.2 Zakonske omejitve bančnega sistema v Sloveniji

Temeljna pravna podlaga za delovanje Banke Slovenije je zapisana v Zakonu o Banki Slovenije (ZBS-1) Ur. l. RS, št. 72/06, 59/11 in 55/17, kjer so opredeljene vse prvine, pristojnosti in omejitve ter cilji Banke Slovenije. Seveda je zakonska podlaga bolj obsežna, saj je Banka Slovenije del ECB in so določila ECB prioriteta glede na določila oziroma zakone, ki omejujejo Banko Slovenije. Drugi pravni akti, ki neposredno vplivajo na delovanje Banke Slovenije so (Banka Slovenije, brez datuma a):

- Zakon o bančništvu (ZBan-2) Ur. l. RS, št. 22/2019,
- Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-1) Ur. l. RS, št. 68/2016,
- Zakon o finančnih konglomeratih (ZFK) Ur. l. RS, št. 43/06, 87/11 in 56/13,
- Zakon o hipotekarni in komunalni obveznici (ZHK-2) Ur. l. RS, št. 10/12 in 47/12,
- Zakon o potrošniških kreditih (ZpotK-2) Ur. l. RS, št. 77/16.

Zgoraj našteje zakonske omejitve so tiste omejitve, ki jih predvideva zakonodajalec. Namen teh omejitev in usmeritev za delo bank je bil ureditev delovanja bank z interesom zaščite državljanov in bančnih komitentov za sistemsko pomembne banke na področju Republike Slovenije. Akti, ki imajo prav tako učinek na delovanje Banke Slovenije prihajajo tudi od mednarodnih institucij. Ker je teh aktov veliko in so med seboj prepleteni, se bom osredotočil na uvedbo baselskih stebrov regulacije bančnega sistema.

Članica Baselskega komiteja, ki izdaja napotke in smernice za uspešno izvajanje regulacije bančnega sistema je tudi ECB, zato so Baselski sporazumi tudi sestavni del regulacijskega okvirja bančnih sistemov. Baselski komite je do sedaj izdal tri sporazume, ki so z vsakim naslednjim bolj strogi in zelo dobro sprejeti v strokovni javnosti. Pred letom 1974, ko je bil komite ustanovljen ni bilo skupnih pogovorov o tem, kako naj bi se banke reguliralo na mednarodni ravni. Osrednji povod za prvo in tudi ustanovno srečanje je bil propad Bankhaus Herstatt, banke v takratni Zahodni Nemčiji. Ta banka je bila ključnega pomena kot ena izmed bank, ki je med prvimi delovala na mednarodnem trgu, vendar je ameriški dolar v času leta 1970 pokazal veliko volatilnost, banka pa je poslovala primarno na dolarski osnovi. Zaradi napačnih ocen glede gibanja dolarja je banka sprejela napačne odločitve, s katerimi je nabrala dolg, ki je bil več kot desetkratnik njihovega imetja v takratnih nemških markah. Ker banka ni bila sposobna vrniti denarja svojim upnikom, se je morala prisilno zapreti, kar je spodbudilo deset ustanovnih članic, da so ustanovile Baselski komite za bančni nadzor (ang. Basel Committee on Banking Supervision) z namenom, da do takšnih incidentov ne bi več prihajalo.

1.2.1 Basel I

Prvi baselski sporazum, znan pod imenom Basel I je bil izdan leta 1988 in je prva zbirka mednarodnih bančnih regulacij. Basel I se je v prvi vrsti osredotočal na kreditno izpostavljenost bank in je tudi določil najnižje kritje tveganih posojil v višini 8 % kapitala. Poleg tega je ta sporazum tudi razmejil kapital na dva stebra, in sicer na prvi steber, ki ga sestavljata jedrni kapital banke, ki vsebuje izdane delnice in rezerve. Drugi steber predstavlja dodaten kapital, ki ga sestavljajo dobički, dolgovi in skrite rezerve. Poleg kapitalskih zahtev je Basel I tudi razvrstil sredstva bank v pet kategorij, ki si sledijo po stopnjah tveganja. S tem je Basel I pripravil osnovo za nadgradnjo standarda v Basel II, ki je stopil v veljavo leta 2004.

1.2.2 Basel II

Namen Basel II regulatornih standardov je bil okrepitev kapitalskih zahtev za banke. Za dosego tega si je v tem dokumentu Baselski komite zadal tri cilje;

- kapital bank mora biti bolj občutljiv na tveganje;
- spodbujanje naprednih metod upravljanja tveganj med večjimi bankami;
- ustvariti enoten način za ocenjevanje bank med državami.

Večjo občutljivost kapitala so dosegli s tem, da so predvideli večje kapitalске rezerve za bolj tvegane operacije na trgu. To je predvsem vplivalo na investicijske banke, saj so bolj tvegane investicije potrebovale večjo pokritost kapitala oziroma večje kapitalске rezerve. Basel II je tudi predvidel tri stebre, ki bi ustrezno ocenili uspešnost delovanja bank;

- kalkulacija minimalnih kapitalskih zahtev;
- zaznavanje faktorjev tveganja, ki niso zajeti v prvem stebru;
- oceniti informacije, ki se nanašajo na upravljanje s tveganji.

1.2.3 Basel III

Basel III je nastal na podlagi prejšnjih dveh sporazumov, Basel I in Basel II. Glavni cilj tretjega sporazuma, ki ga narekuje Basel Committee on Banking Supervision je razdeljen na tri glavne stebre, od katerih vsak določa svoj del varnostnih ukrepov za sistemsko pomembne banke. Namen tretjega Baselskega sporazuma je preprečitev scenarijev za ponovno krizno situacijo v bančnem sektorju, kot je bila pred kratkim v celotni Evropi.

Prvi steber določa najnižje kapitalске zahteve, ki so razdeljene na dve stopnji, prvo in drugo. Prva stopnja kapitalskih zahtev je nadaljnje razdeljena še na dva dela, torej navadne delnice in dodaten kapital. Dodaten kapital predstavljajo vrednostni papirji, ki nimajo dospelosti, predstavljajo najbolj podrejen dolg in njihove dividende so lahko nemudoma preklicane. Druga stopnja kapitalskih zahtev določa pravila za nezavarovani dolg, ki ima čas dospelosti manjši od petih let.

V primerjavi s prejšnjim sporazumom je Basel III bolj strog, saj zahteva višje kapitalске rezerve od predhodnika Basel II. Basel III prav tako uporablja kompleksen sistem uteži, ki določajo dodatna pravila za najnižje kapitalске zahteve, katerih Basel II ni vseboval. Basel III tako določa delež najnižjega navadnega kapitala na ravni 4,5 % celotnega kapitala banke, kot tudi najmanjši celotni kapital prve stopnje na višini 6 %. Celoten skupen kapital namenjen regulaciji je ostal nespremenjen na višini 8 % celotnega kapitala banke.

Drugi steber vsebuje proticiklične ukrepe za obvladovanje tveganja bank. V kolikor prihaja do kreditne ekspanzije, torej povečanega povpraševanja komitentov po jemanju posojil je banka dolžna povečati delež minimalnega kapitala in kapitalskih rezerv. Nasprotno so kapitalске zahteve lahko bolj fleksibilne, če gre za padec povpraševanja komitentov po izposojanju denarja. Čeprav so določbe Baselskega sporazuma bolj osredotočene na same banke, so sistemsko pomembne banke in večje institucije deležne dodatnih kapitalskih omejitev.

Tretji steber je tudi v strokovni literaturi med najbolj kontroverznimi, saj ga je težko izpolniti. Namen tretjega stebra je sicer dobronameren, saj gre za zavarovanje likvidnosti bank v primeru prekomernega izposojanja denarja. Banke so tako zavarovane z likvidnostnim vzvodom, ki določa najnižjo pokritost vseh sredstev banke, razen neotipljivih sredstev v višini 3 % navadnega kapitala, zajetega v prvi stopnji kapitala banke.

Učinki Basel III na bančni sistem v makroekonomskem merilu še niso popolnoma vidni, saj se je implementacija tega sporazuma časovno zamaknila iz leta 2013 na leto 2015 in

mora biti dokončno implementiran do leta 2017. Kljub temu so bile napovedi različnih strokovnjakov s področja financ in bančništva različne. Nekateri so se naslanjali na pesimistične argumente zaustavljanja razvoja bančnega sistema in ustavljanje investicij, medtem ko drugi predlagajo še večje omejitve za bančni sektor. Ne glede na razkol v strokovni javnosti je dejstvo, da se je tretji sporazum osredotočil na banke kot na agente in obravnava vsako banko, ki je sistemsko pomembna kot svojega akterja in ne posplošuje pravil za vse. Razlog za takšno obravnavo bank je ta, da obstaja bojazen, da bodo banke za svoj obstoj razvile interne modele obnašanja in ravnanja glede na določeno situacijo v finančnem sektorju. V kolikor bi banke razvile svoje modele (in nekatere so jih) bi te modele povzemale tudi sistemsko manj pomembne banke in bi tako lahko odločanje v bankah postalo neusklajeno oziroma nepredvidljivo, kar bi onemogočalo organom nadzora izvrševanje njihovega poslanstva.

1.3 Bančni regulatorji in uspešnost slovenskih bank

Bančni regulatorji so prva bojna vrsta, če pride do finančnega stresa v bankah. Čeprav so naše banke izjemno omejene z zakoni in predpisi, te izvajajo različne institucije. Glavni bančni regulator je Banka Slovenije, ki je v letu 2017 vršila nadzor nad bankami v Sloveniji in argumentirala svoje delo v Letnem poročilu Banke Slovenije 2016.

Banka Slovenije je v letu 2016 opredelila sistemsko pomembne banke, ki so pod neposrednim nadzorom ECB in JST in sistemsko manj pomembne banke. Sistemsko pomembne banke so NLB d.d, NKBM d.d. in Abanka d.d. Na seznamu so tudi pomembne banke, merila za uvrstitev banke na seznam pomembnih bank so predstavljena tudi v poročilu Banke Slovenije.

»Med pomembne banke se po merilih ECB uvrščajo banke, ki (1) imajo bilančno vsoto nad 30 milijard EUR ali višjo kot 20 % BDP (razen, če nimajo bilančne vsote pod 5 milijard EUR); (2) spadajo med tri največje banke v državi; (3) so prejele sredstva iz Evropskega sklada za stabilnost; (4) imajo bilančno vsoto nad 5 milijard EUR in imajo v več kot eni državi članici nad 20 % sredstev/obveznosti.« (Banka Slovenije, 2016a, str. 8). Tabela 1 prikazuje pomembne in manj pomembne banke v Sloveniji v letu 2016.

Tabela 1: Seznam pomembnih in manj pomembnih bank v letu 2016, Slovenija

Skupina pomembnih bank	Skupina manj pomembnih bank
NLB d.d.	Gorenjska banka d.d.
Nova KBM d.d.	Deželna banka Slovenije d.d.
Abanka d.d.	Addiko bank d.d.
Unicredit banka Slovenija d.d.	Delavska hranilnica d.d.
SKB banka d.d.	Hranilnica LON d.d.
Banka Intesa Sanpaolo d.d.	Primorska Hranilnica Vipava d.d.
Sberbank banka d.d.	SID – Slovenska izvozna in razvojna banka d. d.
Banka Sparkasse d.d.	

SID banka je banka s posebnim poslanstvom, saj skrbi za izvoz in razvoj, je tudi pod neposrednim nadzorom Banke Slovenije.

Bančni regulatorji v Sloveniji so vezani na delovanje bančnih institucij, ki izvajajo nadzor in imajo poreklo v Evropski uniji. Prav to je razlog, da je težko določiti pristojnosti in tudi konkretne rešitve za izvajanje bančne regulative na območju Slovenije, saj so nadzorne aktivnosti vodene s strani različnih evropskih bančnih institucij. Glavne aktivnosti, ki jih izvajajo bančni regulatorji EU se navezujejo na izvajanje finančne politike in zagotavljanja stabilnosti. Stabilnost bančnega sistema je za državo pomembna, saj zagotavlja zaupanje v denarni sistem in ohranja gospodarstvo privlačno za podjetnike, investitorje in druge poslovne subjekte. Nadzor nad bančnim sistemom je voden s strani ECB in izvaja aktivnosti, ki so neposredno povezane z delovanjem bank in zagotavljanjem njihove stabilnosti. Naloge, ki jih opravljajo institucije pod okriljem ECB vključujejo (Banka Slovenije, brez datuma b):

- izvajajo nadzorniške preglede, inšpekcijske preglede na kraju samem in preiskave;
- izdajajo in odvzemajo dovoljenja za opravljanje bančnih storitev;
- ocenjujejo pridobitve in odsvojitve kvalificiranih deležev;
- skrbijo za spoštovanje bonitetnih pravil EU;
- določajo kapitalske zahteve.

V sklopu omenjenih aktivnosti je tudi redno poročanje na letni ravni glede optimizacije organiziranosti sistemsko pomembnih bančnih institucij kot tudi ocena delovanja v prihodnje (ang. Supervisory Review and Evaluation Process, v nadaljevanju SREP). Organ nadzora, ki dodatno poskrbi za ohranjanje stabilnosti finančnega sistema je tudi Evropska bančna avtoriteta (ang. European Banking Authority, v nadaljevanju EBA). EBA pripravlja smernice za delovanje bank znotraj enotnega bančnega sistema, saj želi poenotiti politiko opravljanja bančnih storitev po vsej Evropi in s tem zagotavljati stabilnost kjerkoli znotraj EU. EBA je zgolj en organ znotraj Evropskega sistema finančnega nadzora, ki ga sestavljata še dva organa. Evropski organ za vrednostne papirje in trge (ESMA) in Evropski organ za zavarovanja in poklicne pokojnine (EIOPA). Sistem vključuje tudi druge organe, kot sta Evropski odbor za sistemska tveganja (ESRB) ter Skupni odbor Evropskih nadzornih organov in nacionalne nadzorne organe. EBA je sicer avtonomni organ, vendar neposredno odgovarja Evropski komisiji, Evropskemu parlamentu in Svetu Evropske unije (Banka Slovenije, brez datuma b).

Z vidika nadzora nad delovanjem bank je najbolj pomemben SREP, saj vsebuje mehanizme nadzora nad delom bank, ki lahko koristijo revizorjem pri opravljanju njihovega dela. Nadzorniki, ki opravljajo testiranja bank se tako lahko poslužujejo različnih orodij, vendar so ta orodja sistemsko enotna, zato da lahko vsako banko preverijo na podlagi enakih kriterijev oziroma so analize nadzornikov in preverjanja sledljiva in

primerljiva. Ključna orodja za analiziranje delovanja bank se osredotočajo na štiri področja delovanja bank, ki so del poslovnega okolja, v katerem banka deluje.

Prvo področje, ki ga preverja nadzornik je poslovni model banke. Ne gre zgolj za preverbo, ali je poslovni model dobičkonosen, temveč gre za preverbo in testiranje stabilnosti poslovnega modela. V tem kontekstu je izpostavljena razpršenost tveganj banke in tudi kakšne so pretežne transakcije s komitenti. V kolikor je banka zelo prisotna v kreditiranju določenega gospodarskega sektorja, je tam tudi zelo izpostavljena glede tveganj. Zato morajo banke imeti čim bolj razpršeno delovanje oziroma morajo delovati tako, da so čim manj izpostavljene enostranskemu tveganju.

Drugo področje preverjanja s strani nadzornika je upravljanje in vodenje banke ter upravljanje s tveganji. V tem delu je večji poudarek na odločitvah uprave oziroma vodstva banke, ki mora upravljati s tveganji banke. V tem kontekstu je uprava odgovorna, če njihovo upravljanje s tveganji ni ustrezno.

Tretje področje je neposredno tveganje s kapitalom. V tem segmentu je pod drobnogledom celotno tveganje posojil in varnostnih sistemov v banki. To področje je najbolj zahtevno, saj se poleg upravljanja s tveganjem, v primeru nezmožnosti plačila posojila s strani komitentov, preverja tudi tveganje glede na gibanje svetovnih cen surovin, hkrati je ocenjena tudi kibernetika varnost banke v primeru hekerskih napadov in varnost spletne banke.

Četrto področje preverjanja je ocenjevanje tveganj v zvezi z likvidnostjo in financiranjem. V tem segmentu nadzorniki preverjajo pripravljenost banke na nenaden dvig gotovine v času gospodarske negotovosti in tokovi financiranja banke. Ta segment velja kot končna preverba ocenjenih tveganj prejšnjih segmentov in velja kot preizkus.

SREP se uporablja na letni ravni oziroma po potrebi večkrat. Nadzorniki svoje delo opravljajo v dveh korakih, ki jih imenujemo stebri. V prvem koraku nadzornik preveri, ali banka deluje v skladu z zakonskimi predpisi in ima zagotovljene osnovne zahteve glede kapitalske ustreznosti in drugih kazalnikov. Nato v drugem koraku nadzornik poda banki kvalitativna navodila za izboljšanje delovanja, ki jih mora banka do konca leta implementirati in poročati v letnem poročilu za SREP. Čeprav obstaja enotna metodologija nadzornikov za vse banke v EU, se je treba zavedati, da kljub enotnemu trgu vsa gospodarstva strukturno niso med seboj enaka in tudi banke niso enako izpostavljene posameznemu tržnemu segmentu. Prav zaradi tega je potrebno uporabljati enotno metodologijo pri ocenjevanju tveganj, je pa zagotovljen boljši pregled med posameznimi bankami znotraj evroobmočja, hkrati pa vse banke sledijo isti časovnici, zato je spremljanje napredka v posameznih bankah lažje. Prav tako je pomembno, da se ukrepi za posamezno banko prilagodijo glede na njeno delovanje, saj le tako lahko nadzorniki zagotavljajo stabilnost bančnega sistema.

Nadzornik ima večjo moč v primeru ugotovitve odstopanj od zakonskih omejitev za delovanje bank ali v primeru ugotovitve kapitalske neustreznosti. Največkrat nadzorniki od bank zahtevajo preverbo kapitalske ustreznosti in preureditev posojilnih portfeljev. Izjemoma lahko nadzorniki v primeru kršitev oziroma neizpolnjevanja njihovih zahtev zahtevajo odpoklic vodstva banke in preureditev organizacije. Naloga nadzornika je tudi, da preveri ali banka sledi svoji zastavljeni strategiji ter da jo izpolnjuje. Strategija banke je tudi ključni dejavnik pri postavljanju ciljev s strani nadzornika (Evropska centralna Banka, 2017). Takšni mehanizmi nadzora za banke niso novost, saj je tako obliko nadzora pred vstopom nacionalnih bank pod okrilje ECB opravljal državni organ za nadzor bančnega sistema.

1.4 Mednarodni bančni standardi in poslovanje slovenskih bank

Mednarodni standardi, ki vplivajo na poslovanje bank in uokvirijo njihovo delovanje so v prvi vrsti Baselski sporazumi, ki jih morajo upoštevati vse banke v EU, vendar je problematičen status Banke za mednarodne poravnave (v nadaljevanju BIS). Omenjena banka lahko sicer poda priporočila, ki jih mora nato sprejeti ECB, vendar je problematična pravna implementacija v državah članicah oziroma na nacionalni ravni. Številne banke po svetu sicer prav tako upoštevajo priporočila BIS, vendar gre zgolj za priporočila, ne za zavezujoče odločbe.

Čeprav so mednarodni bančni standardi nezavezujoči, je njihova implementacija zelo pomembna z vidika zaupanja tujih investitorjev, prav tako je pomembno, da se banke zavedajo, da so bančni regulatorji tisti, ki skrbijo za njihovo stabilno delovanje. Banka Slovenije je že sprejela določene ukrepe, ki skrbijo za stabilnost komercialnih bank. Največje spremembe so se zgodile v času, ko so bile komercialne banke v Sloveniji pod drobnogledom stresnih testov. Z vpeljavo potrebnih Baselskih orodij za ugotavljanje različnih mehanizmov za prepoznavanje situacij, v katerih bi lahko banke zmanjšale svojo likvidnost in povzročile določeno mero nestabilnosti.

1.5 IFRS določbe in bančna »svoboda« ter vpliv na revizijske postopke

Napovedovanje bančnih kriz je izjemno težko in je na temo upravljanja bank v času krize veliko gradiva. Najbolj nesporna raziskava, ki je konkretno analizirala vzroke bančnih kriz je članek avtorjev Demirguc-Kunt in Detragiache. Avtorja sta opravila analizo na vzorcu bank, ki so v obdobju med leti 1980 in 1994 doživele bančno krizo. V svojem članku sta avtorja predvidela različne dejavnike, ki so pogoj za povzročitev bančne krize (Demirguc-Kunt & Detragiache, 1998):

- Sistemska kriza; sistemska kriza nastane takrat, ko banke posojajo manjšim posojilojemalcem in se zgodi upočasnitev rasti BDP. Banke so takrat likvidnostno ranljive, saj imajo v svojih sredstvih kratkoročna in dolgoročna posojila potrošnikom in

podjetjem, medtem ko so na strani obveznosti do virov sredstev zgolj kratkoročni depoziti. Avtorja opazata, da so banke, ki delujejo v manjših državah ali regijah bolj izpostavljene takšnemu likvidnostnemu tveganju, hkrati so v tveganem položaju tudi banke, ki posojajo v večji meri zgolj enemu gospodarskemu sektorju ali panogi.

- Šok povišanih obrestnih mer; kratkoročno povečanje obrestnih mer negativno vpliva na dobičkonosnost bank, saj morajo kratkoročnim depozitorjem, ki so na strani obveznosti banke, povišati obrestne mere, da ostajajo konkurenčne, medtem ko so dolgoročna sredstva bank navadno vezana s fiksno obrestno mero. Visoke realne obrestne mere tudi povečujejo tveganje banke, saj se število slabih posojil oziroma nedonosnih posojil poveča. Večina kriz v ZDA se je zgodila prav zaradi nenapovedanih šokov obrestnih mer.
- Izdajanje posojil, v tuji valuti; avtorja priznavata, da je večina bank s strani zakonodajalca ali centralne banke omejena pri sposojanju denarja v tuji valuti in odobravanja posojil v domači. S takšnim načinom poslovanja se banka izpostavi valutnemu tveganju, saj je v odprti poziciji. Vsaka devalvacija ali depreciacija tuje valute pomeni neposredno izgubo na strani banke. Banke se lahko delno zavarujejo in izdajajo posojila tuje valute, ki so denominirana v domači valuti. Tako banka valutno tveganje prenese na posojilojemalce in se izogne neposredni izgubi. Kljub temu mehanizmu se dobičkonosnost banke zmanjša zaradi povečanja nedonosnih posojil. Izdajanje posojil v tuji valuti so bili pogost vzrok bančnih kriz v Mehiki, Čilu in severnih državah Evrope, kot tudi Turčije.
- Množični dvig: množični dvig se zgodi, kadar depozitorji nimajo zaupanja v zavarovanje svojih depozitov pri banki. Tako se zgodi množični dvig, ki se sam od sebe stopnjuje. Vsi depozitorji dvigajo svoje depozite zaradi prepričanja, da tako delajo tudi ostali depozitorji. Če banka nima zavarovanih depozitov se zmanjšanje zaupanja v varnost naložb lahko sprevrže v bančno paniko. Danes imajo banke zavarovane depozite, bančna panika v eni banki, ki je lahko tudi sistemsko pomembna, še ne bo povzročila večjega dvigovanja na ostalih sistemsko pomembnih bankah in so zato takšni dogodki v današnjem času malo verjetni.
- Slaba zakonodaja, kratkoročne tuje investicije; v kolikor so pravila za delovanje bank ohlapna in jih je možno zaobiti imajo menedžerji v bankah velik interes, da posojajo denar tudi podjetjem in posameznikom, ki imajo visoko stopnjo tveganja neplačila. Takšno posojanje denarja lahko zmanjša zaupanje v banke in potencialno povzroči množični dvig denarja. Podoben učinek imajo tudi kratkoročni prilivi tuje valute v bančni sektor, saj se tveganje za spremembe deviznih tečajev in obrestnih mer lahko v tujini spremeni in so naložbe tujih vlagateljev čez noč na drugem koncu sveta. Ko se zamaje zaupanje v gospodarstvo, investitorji želijo unovčiti svoje naložbe in tako razmišljajo tudi ostali depozitorji.

Avtorja uporabita lasten model za ocenjevanje napovedovanja bančnih kriz, kjer sta kot odvisno spremenljivko uporabila nepravo spremenljivko, ki je imela vrednost 1, v kolikor je bila v opazovanem obdobju prisotna bančna kriza in vrednost 0, v kolikor krize ni bilo.

Namen članka je bil poiskati in predstaviti skupne vzroke za nastanek bančnih kriz, zato sta avtorja pojasnjevalne spremenljivke razdelila v štiri dele, kjer je vsak del vseboval vsebinsko sovpadajoče spremenljivke.

Pojasnjevalne spremenljivke so bile razdeljene v štiri segmente, vsak segment pa je predstavljal določeno ekonomsko področje, ki vpliva na delovanje bank. Prvi segment je predstavljal makroekonomsko okolje in je vseboval šest spremenljivk, ki so opisovale rast, spremembo rasti v relativnem deležu, depreciacijo, realno obrestno mero, inflacijo in presežek BDP v javnem trošenju.

Drug segment pojasnjevalnih spremenljivk je vseboval finančno okolje bank, ki je delno tudi makroekonomsko okolje, delno pa okolje znotraj bank. Finančne spremenljivke v bankah so opisovale rezerva na nivoju M2, zasebne investicije v deležu BDP, denarna sredstva na posamezni banki in rast posojil v časovnem obdobju pred dvema letoma. Ta spremenljivka je upoštevala časovni zamik, saj določene aktivnosti banke nimajo jakojšnjega vpliva na njeno poslovanje ampak se rezultat odločitev vidi šele v prihodnosti.

Tretji segment pojasnjevalnih spremenljivk je predstavljal institucionalno okolje delovanja bank, torej kazalnike razvitosti. Spremenljivke, ki so pojasnjevale nastanek krize so vsebovale BDP na prebivalca, vrednost depozitov, zakon in red.

Četrty segment pojasnjevalnih spremenljivk je bil osredotočen na pretekle krize, torej zgodovino poslovanja bank. Ta sklop je vseboval spremenljivke število preteklih kriz, število opazovanj, delež pravilno napovedanih kriz s strani banke, delež pravilno napovedanih let trajanja krize s strani bank, delež napovedi kriz, ki se niso zgodile in χ^2 ter AIC.

Namen članka je bil prepoznati dejavnike, ki vplivajo na nastanek bančnih kriz. Dejavniki, kot so zmanjšana gospodarska rast oziroma že začetek ohlajanja gospodarstva je lahko po mnenju avtorjev dovolj močan signal, a banka spremeni svojo politiko poslovanja in s tem zavaruje svoje obveznosti in sredstva. Povečanje tveganja bank je izraženo tudi v izpostavljenosti deviznemu tveganju, vendar je banka kot posrednik med različnimi komitenti že po sami naravi svoje dejavnosti vedno izpostavljena določeni ravni tveganja, zato je takšno tveganje sprejemljivo. Povečana stopnja inflacije tudi povečuje verjetnost nastanka bančne krize, saj se ob visoki inflaciji poviša tudi realna obrestna mera. Zato je z vidika stabilnosti bank in bančnega sektorja zaželena restriktivna monetarna politika, ki vpliva na ohranjanje inflacije v normalnih gibanjih. Avtorja opozarjata, da je najbolj vprašljiva liberalizacija bančnega sektorja, saj z liberalizacijo povečujemo verjetnost bančnih kriz, če liberalizacija ni regulirana ali vsaj nadzorovana. Ta povezava je v statističnem modelu šibka in komaj statistično značilna, saj liberalizacija in z njo povezan vstop novih konkurentov na določen trg, spodbuja večjo učinkovitost in posledično tudi znižanje cen (Demirguc-Kunt & Detragiache, 1998).

Kritika metodologije članka je na strani izpustitve določenih spremenljivk. V celotnem modelu ni vključen tudi preostali finančni sektor, nekatere povezave so statistično neznačilne in šibke. Tudi Akaikejev informacijski kriterij ni primeren za testiranje veljavnosti modela, saj ne pove ničesar o tem, ali je model dober, temveč ga zgolj primerja z ostalimi modeli. AIC prav tako ne opozarja na pomanjkljivosti modela.

Kritiko članka z vsebinskega in metodološkega stališča podajo Barrell in ostali. Njihovo stališče je, da merjenje trajanja bančnih kriz lahko predstavlja možno dvoumnost. Kriza v bankah lahko nastopi preden je to vidno iz objektivno merjenih kriterijev, saj gre za več dejavnikov, ki vplivajo na to, kdaj bo kriza nastala. Prav tako je mejnik konca krize dvoumen, saj je tudi za takšen dogodek potrebno meriti druge spremenljivke, ki lahko vplivajo na razrešitev krizne situacije. Avtorji so prav tako kritični na merjenje neprave odvisne spremenljivke. V kolikor se je bančna kriza zgodila v mesecu decembru nekega leta, bo to opazovano leto v tabeli označeno z 1 in bo glede na podatke kriza nastala v opazovanem letu, čeprav bodo posledice prej učinkovale na naslednje leto. Barrell in ostali so v svoj model vključili predlagane popravke za opazovano obdobje bančnih kriz v državah OECD in poleg predlaganih pojasnjevalnih spremenljivk dodali tudi likvidnost bank, rast vrednosti nepremičnin in kapitala bank.

Ugotovitve avtorjev Barrell in ostalih so pomembne za zakonodajalca, saj vsebujejo implikacije na finančno regulativo bank. Kapitalska ustreznost bank in njihova likvidnost delujeta proticiklično, kar pomeni, da so v primeru povišanja posojil potrebne dodatne kapitalske omejitve in likvidnostne omejitve. Takšen primer avtorji upravičujejo na podlagi svojih ugotovitev kot tudi na podlagi primera v Španiji, kjer se skupaj z izdanimi krediti prilagajajo kapitalske in likvidnostne omejitve (Barrell, Davis, Karim & Liadze, 2010).

Torej je za uspešnost bank in izogibanje kriz potrebna intervencija zakonodajalca oziroma bančne avtoritete. Najbolj prepoznana pravila, ki jih lahko banka uvede pri opravljanju svoje dejavnosti je sprejem in izvajanje mednarodnih računovodskih standardov za poročanje, ali na kratko IFRS. Adaptacija IFRS pomeni veliko spremembo za poslovanje bank in lahko vpliva na njeno vrednost. Avtorji Agostino in drugi so za namen ocenjevanja vrednosti bank in smiselnosti implementacije IFRS opravili raziskavo, kjer so ugotovili, da je uvedba IFRS povzročila povečanje knjigovodske vrednosti bank in njihovih delnic. Del povečanja vrednosti nosi prav zaupanje komitentov, saj banka svoje poslovanje usmeri v bolj strogo določene okvirje. IFRS namreč določajo, da mora banka uporabljati splošno sprejete računovodske standarde (ang. General accepted accounting principles, v nadaljevanju GAAP). GAAP pod okriljem IFRS velja za enega najbolj strogih pravil in računovodskih standardov za banke, ki presega tudi do zdaj najbolj podrobnega, UK-GAAP, računovodske standarde v Veliki Britaniji (Agostino, Drago & Silipo, 2011).

Vendar v vseh opazovanjih ni bilo tako, saj je vrednost bank tudi negativno zanihala ob sprejetju IFRS. Ta sprememba se je v modelu avtorjev Agostina, Draga in Silipa (2011)

izkazala za statistično neznačilno, vendar obstaja razlaga za takšen rezultat. Manjše banke, ki niso sistemsko pomembne, raje posojajo manjšim podjetjem in so tudi v lastniški strukturi drugačne kot velike banke, zato popolna transparentnost ni potrebna. Poleg tega lahko dodatno obremenjevanje majhne banke z dodatnimi omejitvami pri poslovanju negativno vpliva na njeno knjigovodsko vrednost. Leta 2005 je bila za banke znotraj EU obvezna implementacija IFRS, ki so na majhne banke vplivali negativno, saj se je njihova vrednost zmanjšala, vendar je ostala pozitivna (Agostino, Drago & Silipo, 2011).

Obvezna uvedba IFRS za banke znotraj EU je po mnenju avtorjev Byard, Li in Yu (2011) pozitivno vplivala na informacijsko okolje analistov. Analisti so pridobili več informacij v tistih državah, ki so že pred uvedbo IFRS imele strogo politiko do transparentnosti, prav tako se je bistveno izboljšalo informacijsko okolje v primerih, kjer so banke uvedle IFRS pred predpisanim rokom. Banke, ki so delovale v okolju, kjer so bili standardi za poročanje ohlapni in ne dovolj strogi so imele velike težave pri implementaciji IFRS, prav tako se je količina informacij, ki so na voljo analistom najprej zmanjšala, šele na dolgi rok bodo vidne konkretne spremembe. Poslovno okolje, ki ni bilo naklonjeno obveznim spremembam uvedbe IFRS je bilo tudi bolj nekonsistentno v procesu uvajanja, kar povzroča dodatne rigidnosti v pretoku informacij, kar negativno vpliva na informacijsko okolje (Byard, Li & Yu, 2011).

1.6 Preprečevanje pranja denarja

Banka Slovenije mora primarno skrbeti za stabilnost cen, kar je tudi v skladu z usmeritvami ECB. V sklopu pravil za delovanje Banke Slovenije je tudi posebej sprejet Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma, ki določa ukrepe in pristojne organe za odkrivanje in preprečevanje pranja denarja. Zakon tudi določa postopke za odkrivanje pranja denarja, ki primarno vključujejo skrbni pregled strank in podrobno analizo za pripravo ocene tveganja pranja denarja oziroma odkrivanje potenciala za pranje denarja (ZPPDFT-1).

Na podlagi odbora strokovnjakov Sveta Evrope za ocenjevanje učinkovitosti ukrepov preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma (v nadaljevanju MONEYVAL) so morale vse države članice opraviti projekt Nacionalne ocene tveganja (v nadaljevanju NOT). Ocenjevanje je potekalo v sodelovanju več različnimi institucijami, ki so deležniki pri izvajanju nadzora ali predstavniki strokovne javnosti, ki sooblikujejo pravila za odkrivanje, sankcioniranje in odpravljanje kaznivih dejanj, kot sta pranje denarja in financiranje terorizma. Glavni cilji delovne skupine so bili (Nacionalna ocena tveganja, 2015):

- Spoznati višino premoženjske koristi, pridobljene s kaznivimi dejanji ter tveganje, ki ga predstavlja pranje denarja (v nadaljevanju PD) in financiranje terorizma (v nadaljevanju FT);

- določiti raven ranljivosti gospodarskega in finančnega sektorja v odnosu do PD in FT;
- določiti in razumeti slabosti na področju zakonodaje v kazenskoopravnem in upravnopravnem sistemu ter obstoječem preventivnem sistemu;
- določiti metode za najbolj učinkovito razporeditev virov za preventivo, preiskovanje ter pregon PD in FT.

Ocenjevalci so bili glede na svoje področje in stroko razdeljeni v sedem skupin, od katerih se je vsaka osredotočila na določen modul orodja NOT Svetovne banke. Vsaka od sedmih skupin je zato predstavila svoj fokusni vidik z izjemo prve skupine, ki je predstavila celostno oceno ranljivosti države z vidika pranja denarja in financiranja terorizma. Ocenjevanje tveganja so skupine opredelile na enotnem merilu, kjer verjetnosti, da bo do kriminalnega dogodka prišlo, predstavljajo stopnjo ogroženosti. Edina izjema je bila pri skupini 2, ki je ocenjevala ranljivost države v ravno obratnem kriteriju, torej je višja ocena predstavljala nižje tveganje za pranje denarja oziroma financiranje terorizma. Kriteriji za oceno tveganja so predstavljeni v tabeli 2. Kriterijska funkcija ima interval petine odstotkov, zato so države tudi razdeljene na 5 skupin tveganja. Tveganost se z leti spreminja, saj nimajo vse države vedno enakih notranjepolitičnih težav.

Tabela 2: Kriterijska lestvica ocen tveganja

Ocena tveganja	Tveganje
0,00-0,20	Nizko tveganje (L)
0,21-0,40	Nizko/srednje tveganje (ML)
0,41-0,60	Srednje tveganje (M)
0,61-0,80	Srednje/visoko tveganje (MH)
0,81-1,00	Visoko tveganje (H)

Vir: Nacionalna ocena tveganja (2015).

1.6.1 Ocena ogroženosti

Kot glavno opazovano dejavnost pri splošni oceni ogroženosti so si v delovni skupini zadali opazovanje kaznivega dejanja protipravne premoženjske koristi. Ta dejanja so podrobneje opisana v nadaljevanju s podano ustrezno oceno tveganja. Vsa ta dejanja povzročajo večjo protipravno premoženjsko korist in so v svojem postopku nastajanja in zaključevanja na kakršenkoli način povezana s pranjem denarja. Skupna ocena ogroženosti je srednje nizka (ML), bolj podrobne ocene po posameznih kaznivih dejanjih so navedene v nadaljevanju.

Srednjo (M) stopnjo tveganja predstavljajo tista kazniva dejanja, ki so povezana s prepovedanimi substancami in drogami. Po mnenju sodelavcev v skupini je stopnja tveganja srednja zaradi geostrateške pozicije Slovenije kot tranzitne države za trgovino s prepovedanimi snovmi.

Srednje nizko (ML) tveganje predstavljajo kazniva dejanja povezana z utajo davkov. To so tudi dejanja, ki so najbolj neposredno povezana s pranjem denarja.

Srednje visoko (MH) tveganje za ogroženost pojava pranja denarja predstavljajo kazniva dejanja izkoriščanja oziroma zlorabe položaja. Osebe, ki lahko zlorabijo položaj ali izkoristijo zaupanje pri gospodarski dejavnosti za osebno korist so opremljene z ekonomskim in pravnim znanjem, da se lahko zaščitijo in tudi nevidno dosežejo svoj cilj. Poleg tega storilci takšnih kaznivih dejanj pogosto razpolagajo z veliko ekonomsko močjo, zato je njihove sledi lažje zakriti.

Nizko (L) tveganje predstavlja kaznivo dejanje jemanja podkupnin in nedovoljenega sprejemanja daril. Gre za obliko korupcije na nižjih ravneh v organizacijski hierarhiji, vendar je ob pogostem pojavljanju protipravno pridobljena premoženjska korist lahko zelo velika.

Srednje nizko (ML) stopnjo predstavljajo kazniva dejanja poslovne goljufije. Gre za pojav, ko kupci ne plačajo dobavljenega blaga, kar je bil pogost pojav v času recesije. Gre za kaznivo dejanje, ki ne predstavlja neposredne nevarnosti za posledično pranje denarja.

Nizko (L) tveganje za pranje denarja predstavlja kaznivo dejanje organiziranje denarnih verig in nelegalnega prirejanja iger na srečo. Zaradi pretekle recesije in ozaveščenosti vlagateljev je število tovrstnih prijav kaznivih dejanj močno upadlo, sicer je ob visoki stopnji takšnih kaznivih dejanj ogroženost za pranje denarja višja.

Nizko (L) tveganje predstavlja kaznivo dejanje rop, kjer gre za pretežno manjše zneske, tudi primeri so redki. Pri tem kaznivem dejanju gre večkrat za organiziran kriminal, ki je lahko zelo škodljiv, vendar je aktivnost tovrstnega kaznivega dejanja organiziranega kriminala majhna.

Srednje nizko (ML) tveganje velja za kaznivo dejanje zlorabe uradnega položaja. Sicer je ovadb veliko, vendar jih je večina neutemeljenih, saj se v večini primerov izkaže, da so prijavitelji zgolj nezadovoljni z odločitvijo organa v uradnih postopkih.

1.6.2 Ranljivost države

Ta skupina je združila ugotovitve ostalih šestih skupin in podala skupno oceno ranljivosti države. Ker so bila opazovana merila merljiva v pozitivni smeri, torej višja ocena pomeni večjo verjetnost, da se bodo določena dejanja v resnici izvedla, je temu prilagojena tudi merska lestvica, torej večja verjetnost pomeni boljšo oceno.

Delovna skupina je opazovala ranljivost posameznega sektorja s področja pranja denarja oziroma financiranja terorizma. Ugotovitve te skupine so bile zelo obsežne, povprečna ocena pripravljenosti oziroma odziva države na kazniva dejanja pranja denarja in financiranja terorizma so bila ocenjena zelo visoko, v povprečju je bila ocena 0,791, kar

pomeni, da je po mnenju delovne skupine Slovenija kot država dobro pripravljena na boj proti pranju denarja in financiranju terorizma. Najboljšo oceno pripravljenosti in odziva države na določena kazniva dejanja je dobil segment kazenskih sankcij, ki so po mnenju članov delovne skupine sorazmerne glede na težo kaznivega dejanja, vendar so vsi opazovani segmenti opazovani z vidika, kako se organi pregona in poročanja odzivajo na kazniva dejanja pranja denarja in financiranja terorizma. Takšno merjenje je sicer spodbudno za poslovno okolje, v katerem delujejo banke in finančne institucije, vendar je reagiranje prepozno, saj ni nobenih konkretnih mehanizmov za preprečevanje nastanka kaznivega dejanja.

Za obravnavano temo so ključni segmenti obravnave delovne skupine, ki neposredno ocenjujejo revizorsko ali preiskovalno delo in odzive ter zaznavanje kaznivih dejanj, ki lahko vodijo v pranje denarja in financiranje terorizma:

Sporočanje sumljivih transakcij je segment, ki je v pristojnosti bank samih, saj banke delujejo kot posrednik pri izvrševanju plačil. Ta segment je na podlagi povzetka poročila dobil oceno srednje visoko (0,80), saj banke redno sporočajo sumljive transakcije Uradu Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja, pri tem pa so tudi edine institucije, ki takšne prijave oddajajo. Zaskrbljujoče je tudi dejstvo, da je takšnih prijav po mnenju članov delovne skupine vedno več (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

Sposobnost preiskovalcev finančne kriminalitete je segment obravnave delovne skupine, ki je prav tako dobil oceno srednje visoko (0,80). Sprva je odbor EU, ki je zadolžen za preprečevanje pranja denarja na ta segment podal nezadostno oceno v letu 2010. Kot odgovor na negativno oceno je Republika Slovenija ustanovila Nacionalni preiskovalni urad (NPU) in Specializirano državno tožilstvo (SDT). Gre za dva organa, ki sta nastala znotraj Policije, ki sta zadolžena za »preiskovanje in pregon storilcev težjih kaznivih dejanj s področja gospodarske in finančne kriminalitete« (Nacionalna ocena tveganja, 2015, str. 38).

Integriteta in samostojnost preiskovalcev finančne integritete je tudi eden od segmentov, ki ga je pokrivala delovna skupina. Čeprav je ta segment dobil srednje visoko oceno (0,75) je v tem segmentu omenjena samo Policija in pooblastila za samostojno in transparentno delovanje Policije, ne pa tudi revizorjev. Pri vseh do zdaj naštetih segmentih je pogrešana vloga revizorja ali revizorske hiše, ki bi se lahko odzvala, še preden bi obstajal sum za nastanek kaznivega dejanja.

Prav tako je sposobnost preiskovalcev v zvezi z odkrivanjem premoženjske koristi in premoženja nezakonitega izvora prejela oceno srednje visoko (0,75). Takšno oceno so člani delovne skupine podali na podlagi obstoja ustreznih izobraževanj na temo pranja denarja, korupcije in financiranja terorizma. V tem segmentu ni vključenega strokovnega mnenja revizorja ali revizorske hiše, ki bi lahko na podlagi izkušenj in dela v stroki lahko pokazali prve znake pojavljanja teženj izvajanja kaznivih dejanj.

Revizijski in računovodski standardi so po mnenju članov delovne skupine dobro zastavljeni, saj so dobili oceno visoko (0,85), vendar gre ta ocena na račun sprejetja IFRS in izvajanja bančne dejavnosti v skladu s finančno akcijsko delovno ekipo (ang. Financial Action Task Force, v nadaljevanju FATF) (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

1.6.3 Ranljivost bančnega sistema

Banke so morale same pripraviti in izvajati mehanizme, ki bodo preprečevali pranje denarja in financiranje terorizma. Okolje, ki so ga banke vzpostavile na tem področju je dobilo oceno srednje dobro (0,66). Nekoliko boljšo oceno so pridobile politike in predpisi, ki urejajo preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma, bolj konkretno govorimo o Zakonu o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma. Slabšo oceno je dobil segment izvajanja teh politik zaradi večjega števila prijav kršitev. Kršitve je prepoznala tudi Banka Slovenije na podlagi opravljenih pregledov. V času opravljanja analize se je izkazalo, da se banke zavedajo nevarnosti izgube zaupanja in kredibilnosti svojih komitentov, v kolikor se ne bodo ravnale po predpisih, ki jih predvideva zakonodaja za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma. Vsaka banka ima tudi svojega pooblaščenca za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma, ki ima posebna pooblastila za izvajanje svoje funkcije. Največje tveganje za pranje denarja in financiranje terorizma predstavlja storitev hitrega prenosa sredstev, ki ga ponujata Western Union in Moneygram. Za primere takšnih transakcij so banke uvedle splošne in specifične kontrole na ravni posameznega bančnega produkta, s čimer so omejile tveganje za pojav pranja denarja in financiranja terorizma. Skupna ocena ranljivosti bančnega sistema je po mnenju ocenjevalcev srednja (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

1.6.4 Ranljivost sektorja vrednostnih papirjev

Borznoposredniške družbe in družbe za upravljanje so z vidika ogroženosti varne. V primerjavi z bankami, ki so najbolj ranljive za pranje denarja in financiranje terorizma, ocenjevalci ranljivost finančnih institucij in družb za upravljanje ocenjujejo kot nizko (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

1.6.5 Ranljivost zavarovalniškega sektorja

Po mnenju ocenjevalcev zavarovalniški sektor lahko predstavlja potencialen cilj za zbiranje sredstev za financiranje terorizma in pranje denarja, vendar je v primerjavi z ostalimi možnimi cilji takšna ciljna skupina za pralce denarja malo verjetna. Prav zaradi tega, so ocenjevalci ocenili ranljivost zavarovalniškega sektorja kot nizko (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

1.6.6 Ranljivost drugih finančnih institucij

Ocenjevalci so v tem segmentu ocenjevali ranljivost institucij, kot so menjalnice, plačilne institucije in družbe za izdajo elektronskega denarja, zastavljalnice, dajalce kreditov in kreditne posrednike, ki niso banke ali hranilnice in lizing hiše. Na področju izvajanja teh dejavnosti je zakonodaja dovolj strogo omejila izvajanje dejavnosti in vzpostavila mehanizme nadzora, zaradi česar so ocenjevalci ranljivost teh institucij ocenili kot nizko (Nacionalna ocena tveganja, 2015).

1.6.7 Ranljivost nefinančnih dejavnosti in poklicev

Druge dejavnosti in poklici, ki niso bili zajeti v nobeni od predhodnih skupin so v povprečju prejeli srednjo ali srednje nizko oceno. Najbolj ogrožena skupina nefinančnih dejavnosti so bile igralnice in igralni saloni, ki so regulirani, vendar obstajajo tudi takšni, ki izvajajo neregulirane aktivnosti. Med izpostavljene dejavnosti in poklice, ki bi jih pranje denarja in financiranje terorizma lahko prizadelo, so tudi dejavnost trgovanja z nepremičninami, odvetniki in trgovci s plemenitimi kovinami in dragimi kamni. Dejavnost trgovanja z nepremičninami in trgovci s plemenitimi kovinami in dragimi kamni nimata obstoječega formalnega nadzora nad gotovinskim poslovanjem in tudi niso včlanjeni v zbornico. Pri trgovcih s plemenitimi kovinami in dragimi kamni je večja težava tudi dejstvo, da je težko določiti njihovo število, saj njihovo članstvo v Obrtni zbornici ni obvezno. Odvetniki s strankami večinoma poslujejo gotovinsko in so zaradi tega bolj izpostavljeni tveganju pranja denarja in financiranja terorizma. V nasprotju z odvetniki so manj ranljivi notarji, računovodje, finančni svetovalci, revizorji in revizijske družbe ter neprofitne organizacije. Notarji so bili po uvedbi Zakona o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma ozaveščeni o svojih pristojnostih, na razpolago so imeli tudi specializirana izobraževanja, za kar so tudi manj izpostavljeni tveganju. Z drugega vidika so računovodje, finančni svetovalci, revizorji in revizijske družbe ustrezno zakonsko zaščiteni in je zato njihova ranljivost nizka. Neprofitne organizacije se že s svojimi dejavnostmi, ki pretežno sloni na športu in humanitarnosti, ukvarjajo z netveganimi dejavnostmi in so zato nizko izpostavljene.

1.6.8 Države z visokim tveganjem

Kot vodilo bankam in splošni javnosti Urad za preprečevanje pranja denarja (v nadaljevanju UPPD) vsako leto pripravi seznam držav, ki so označene kot tvegane države za izvajanje transakcij in drugih finančnih storitev. Štirje kriteriji določajo države, kjer obstaja visoko ali povečano tveganje za pojav pranja denarja ali financiranja terorizma (Urad za preprečevanje pranja denarja, 2018):

- Države s strateškimi pomanjkljivostmi na področju preprečevanja pranja denarja ali financiranja terorizma.

- Države, ki imajo pomanjkljivo zakonodajo na področju obdavčevanja.
- Države, ki so znane po proizvodnji mamil.
- Države s sedežem/prebivališčem oseb, zoper katere so uvedeni omejevalni ukrepi povezani s pranjem denarja, financiranjem terorizma in terorizmom.

Osrednje vodilo priprave seznama držav z visokim tveganjem pojava pranja denarja ali s povečanim tveganjem pojava pranja denarja je ZPPDFT-1, natančneje v svojem 50. členu, obravnavi neobičajnih transakcij:

»(1) V zvezi z zapletenimi in neobičajno visokimi transakcijami ali transakcijami, ki imajo neobičajno sestavo ali nimajo jasno razvidnega ekonomskega ali pravno utemeljenega namena ali niso v skladu ali so v nesorazmerju z običajnim oziroma pričakovanim poslovanjem stranke, zavezanec:

- preuči ozadje in namen teh transakcij, vključno z izvorom premoženja in sredstev, in sicer v takšni meri, kot je glede na okoliščine to mogoče, in
- zabeleži in hrani svoje ugotovitve.

(2) Če zavezanec oceni, da neobičajna transakcija predstavlja povečano tveganje za pranje denarja ali financiranje terorizma, uporabi enega ali več ukrepov poglobljenega pregleda stranke, kot je predpisano v določbah tega zakona, ki urejajo ukrepe poglobljenega pregleda stranke.

(3) Pri obravnavanju neobičajnih transakcij mora zavezanec posebno skrbnost nameniti strankam, poslovnim razmerjem ali transakcijam, ki so povezane z državami:

- ki so uvrščene na seznam visoko tveganih tretjih držav s strateškimi pomanjkljivostmi, v katerih ne veljajo ustrezni ukrepi za preprečevanje in odkrivanje pranja denarja ali financiranja terorizma, ali
- pri katerih obstaja večja verjetnost za pojav pranja denarja ali financiranja terorizma.

(4) Zavezanec v primerih iz 1. točke prejšnjega odstavka obvezno uporabi ukrepe poglobljenega pregleda stranke iz 59. člena tega zakona.

(5) Za namene 1. točke tretjega odstavka tega člena zavezanec upošteva delegiran akt, ki ga v skladu z 10. členom Direktive 2015/849/EU sprejme Evropska komisija in v katerem so opredeljene visoko tvegane tretje države, v katerih ne veljajo ustrezni ukrepi za preprečevanje in odkrivanje pranja denarja in financiranja terorizma. Informacijo o teh državah urad objavi tudi na svojih spletnih straneh.

(6) Seznam držav iz 2. točke tretjega odstavka tega člena izdela urad, pri čemer upošteva tudi podatke pristojnih mednarodnih organizacij. Informacijo o teh državah urad objavi na svojih spletnih straneh.«

Za večjo preglednost sem pripravil zbirni seznam vseh držav, v zvezi s katerimi obstaja visoko in povečano tveganje za pojav pranja denarja ali financiranja terorizma. Vsak stolpec predstavlja enega od kriterijev, kjer je možnost za visoko tveganje izvajanja enega od omenjenih pojavov in povečano tveganje za izvajanje enega od omenjenih dejanj. Seznam dejanj je v prilogah.

- Države, ki imajo strateške pomanjkljivosti na področju pranja denarja in financiranja terorizma, zato v zvezi z njimi obstaja visoko tveganje.
- Države, ki so negativno ocenjene s strani FATF zaradi strateških pomanjkljivosti na področju pranja denarja ali financiranja terorizma.
- Države članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (ang. *The Organisation for Economic Co-operation and Development*, v nadaljevanju OECD), s pomanjkljivo zakonodajo na področju obdavčenja.
- Države, ki niso članice Evropske skupnosti in imajo stopnjo davka na dobiček, nižjo od 12,5 %.
- Države, znane po pridelavi surovin za proizvodnjo prepovedanih drog.
- Države, ki bi lahko bile, glede na omejevalne ukrepe zoper njihove državljane, povezane s terorizmom ali financiranjem terorizma in pranjem denarja.

Države, ki so v tabeli (glej priloge) označene z rumeno, so države, ki so za Slovenijo gospodarsko najbolj dostopne oziroma ima Slovenija z njimi strateške povezave. Predvsem v primeru držav nekdanje skupne države Jugoslavije je tveganje za finančno špekulacijo izjemno visoko.

1.7 Kapitalska ustreznost bank

ZBan-2 predpisuje, da morajo banke zagotavljati ustrezno kapitalsko varstvo za svoje operacije na trgu. Vendar v samem zakonu ni točnega zapisa o tem, koliko naj bi ta kapitalska ustreznost znašala kot tudi ne, kako naj se izračuna. Ta vodila je Republika Slovenija sprejela leta 2006 na podlagi sklepa o izračunu kapitalske ustreznosti, vendar ta sklep danes ni več veljaven. Kapitalsko ustreznost narekujejo različni predpisi kot tudi že omenjeni Baselski stebri. V kolikor bi se v zakonu točno opredelil koeficient kapitalske ustreznosti bank bi država s tem posegla v avtonomnost delovanja bank in posledično centralne banke, kar ni v skladu s pravili in predpisi ECB. Zato je bančna regulacija in tudi celoten bančni sistem podvržen predpisom ECB.

Kapitalski ustreznosti sledi tudi Banka Slovenije, ki izdaja četrtletna poročila, kjer so razvidne tudi obrestne mere in kapitalska ustreznost bank in hranilnic, ki delujejo v Sloveniji. Banka Slovenije je v svojem zadnjem poročilu novembra 2017 ugotovila, da se je kapitalska ustreznost bančnega sistema v prvem polletju 2017 rahlo zmanjšala, na posamični osnovi je junija 2017 dosegla 20,5 %, na konsolidirani pa 18,7 %. Na zmanjševanje kapitalske ustreznosti vplivajo predvsem višje kapitalske zahteve, ki se ob

rasti kreditiranja krepijo relativno bolj kot kapital. Iz poročila so razvidna tudi razmerja obrestnih mer, ki vplivajo na poslovanje bank, saj narekujejo iniciativo po dajanju posojil.

V tem poročilu je bila nazadnje omenjena kapitalska ustreznost bank, v zadnjem poročilu pa so podatki o obrestnih merah bolj podrobni, vendar niso pravi odraz kapitalske ustreznosti.

2 OPIS REVIZORSKEGA DELA IN PRISTOJNOSTI

Revizorsko delo obsega številne dejavnosti in bom za namen magistrskega dela opis revizorskega dela omejil na tiste dejavnosti, ki se nanašajo na obravnavano tematiko. Revizorsko delo se nanaša na pregled preteklega poslovanja in podajanja svojega mnenja. Revizijske hiše, ki so prisotne v Sloveniji in opravljajo oziroma so opravljale revizorske storitve v bankah. Revizijske hiše niso edine institucije, ki izvajajo tržne revizijske storitve, izvajajo jih lahko tudi podjetja sama, zato je treba revizijsko delo segmentirati na dve ključni veji, in sicer na notranjo revizijo in zunanjo revizijo. Notranja revizija je revizija notranjih revizorjev v podjetju, ki so lahko zaposleni v podjetju ali pa najeti. Zunanji revizorji so revizorji, ki jih podjetje najame za namen pregleda ustreznosti poslovanja in ugotavljanja gospodarnosti poslovanja.

Obveznosti revizorskega dela so opisane v Zakonu o revidiranju (ZRev-2) (Ur. l. RS, št. 65/08, 63/13 – ZS-K in 84/18), kjer so določena pravila za izvajanje revizijskih poslov in merila, na podlagi katerih je izvedena revizija. Bolj podrobno zakon ureja tudi pravice in dolžnosti pravnih subjektov, ki so predmet revizije oziroma so predmet obvezne revizije. Pravni subjekti, ki so obvezani izvesti revizijo so opredeljeni v 57. členu Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1) (Ur. l. RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17 in 22/19 – ZPosS). Vsi pravni subjekti, ki spadajo med velike in srednje velike kapitalske družbe ter dvojnih družb so predmet revizijskega pregleda oziroma morajo svoja letna poročila predložiti v revizijski pregled. Revizor mora revidirati računovodsko poročilo ter pregledati poslovno poročilo v obsegu, potrebnem, da preveri, ali je njegova vsebina v skladu z drugimi sestavinami letnega poročila. Prav tako mora revizor opraviti tudi pregled konsolidiranih letnih poročil in sicer na način, kot ga opredeljuje ZGD-1, hkrati pa je revizor omejen tudi z ZRev-2. ZRev-2 določa predvsem način dela revizorja, ki se močno opira na Mednarodne standarde računovodskega poročanja.

2.1 Notranja revizija

Vloga notranje revizije je večplastna, saj ne gre zgolj za ugotavljanje pravilnosti poslovanja temveč ugotavlja tudi, ali obstajajo prihodnja tveganja, pri katerih obstaja nevarnost kršenja katerega od zakonov ali racionalnosti poslovanja. Avtor Adams (1994) v svojem prispevku zagovarja, da je notranja revizija prav tako pomembna kot vsi ostali

mehanizmi, ki jih podjetje razvija za učinkovito poslovanje. Avtor poudarja, da je vloga notranje revizije večplastna, saj se naslanja na teorijo agentov, kjer je vsako podjetje skupek pogodb med lastniki podjetja in njihovimi viri (principali) in menedžerji (agenti). Prav zaradi tega obstaja določeno pogodbeno tveganje med njimi, saj cilji menedžerjev niso nujno enaki kot cilji lastnikov, zato lahko prihaja do informacijske asimetrije, ki jo notranja revizija lahko odpravi. Nekaj možnih vprašanj, ki si jih lahko postavi vsaka organizacija, in njihove razlage so predstavljeni v tabeli 3.

Tabela 3: Teorija agentov in notranja revizija

Teorija agentov			
Raziskovalno vprašanje	Razlaga	Napovedi	Možne hipoteze
Zakaj imajo nekatera podjetja oddelke notranje revizije in druga ne?	Notranja revizija podobno kot ostali mehanizmi za pravilno poslovanje povezujejo principale in agente, s tem zmanjšujejo pogodbeno tveganje, ki so produkt informacijske asimetrije, hkrati pa tudi omogočajo nadzor nad agenti.	Kompleksnejše panoge, kot je na primer zavarovalništvo bodo bolj verjetno zaposlovale notranje revizorje kot recimo mala podjetja in mikro enote.	Možnost obstoja oddelka notranje revizije je odvisna od panoge.
Zakaj se oddelki notranje revizije razlikujejo od podjetja do podjetja?	Oddelki se razlikujejo zaradi strukturiranosti podjetja, lahko gre za podjetje, ki je organizirano kot konglomerat več poslovnih enot, lahko gre za delniško družbo. Zaradi različnih pravnih oblik je zahtevano tudi različno znanje notranjih revizorjev.	Narava dela in oblika organiziranosti oddelka notranje revizije se bo razlikovala glede na pravno obliko podjetja.	Karakteristike oddelkov notranje revizije se razlikujejo med podjetji iste panoge ali poslovnega sektorja.
Zakaj se izvajanje notranje revizije razlikuje med podjetji?	Zaradi različnih ciljev agentov je izvajanje notranje revizije drugačno oziroma se uporabljajo drugačni pristopi. Zavarovalnice uporabljajo drugačne metode v svojih portfeljih kot banke in zato je izvajanje notranje revizije drugačno.	Notranji revizorji v podjetjih, ki kotirajo na borzi bodo bolj verjetno opravljali tudi preverjanje finančnih malverzacij in kršitev kot v podjetjih, ki so v zasebni lasti.	Status notranje revizije se spreminja glede na različno lastniško strukturo.
Zakaj organizacijske spremembe v podjetjih drugače vplivajo na oddelke notranje revizije?	Informacijska asimetrija igra pomembno vlogo pri učinkih organizacijskih sprememb v podjetju. Z večanjem informacijske asimetrije se zmanjšuje konceptualizacija dela notranjih revizorjev.	V organizacijah z visoko informacijsko asimetrijjo bodo oddelki notranje revizije neobčutljivi na spreminjanje organizacije	Notranji revizorji v bolj kompleksnih podjetjih bodo manj občutljivi na spremembe v organizaciji.

Prirejeno po Adams (1994).

2.2 Zunanja revizija

Zunanja revizija je potrebna takrat, ko se zanjo odloči poslovodstvo ali lastniki podjetja. Zunanja revizija se velikokrat označuje z negativno konotacijo vendar skrbni lastniki podjetja bodo revizijo naročili zato, da se bodo zaščitili pred morebitnimi nevarnostmi pri poslovanju oziroma za preverjanje pravilnosti poslovanja podjetja. Zunanja revizija je lahko najeta tudi takrat, ko podjetje že ima notranjega revizorja, vendar želi podjetje pridobiti še drugo mnenje. Ker smo za predstavitev notranje revizije uporabili okvirje teorije agentov in z njo povezane informacijske asimetrije, obstaja tudi teoretična podlaga na osnovi teorije agentov za namen zunanje revizije. Avtor Chow (1982) je raziskoval v okviru teorije agentov kdaj se podjetje odloči za najem zunanje revizije.

Avtor navaja, da je najpogostejši razlog za najem zunanjega revizorja razrešitev konflikta interesov med managerji, lastniki in drugimi deležniki v podjetju. S ceno storitve zunanje revizije in ostalimi podrobnostmi o času trajanja revizije in morebitnimi rezultati je povezanih več dejavnikov. Dejavniki, kot so stopnja zadolženosti podjetja, velikost podjetja, moč principalov in drugi finančni kazalniki povzročajo večjo verjetnost najema zunanje revizije, medtem ko lastniški delež menedžerjev v podjetju povzroča manjšo verjetnost najema zunanjih revizorjev. Za zmanjševanje cene najemanja storitve zunanjih revizorjev avtor priporoča, da se razmerje moči med lastniki in managerji spremeni, saj bodo v bolj enakovrednem položaju manj stremeli k temu, da bi zasledovali vsak svoje cilje (Chow, 1982).

2.3 Vloga Računskega sodišča Republike Slovenije

Računsko sodišče Republike Slovenije je poseben organ, ki ga ni mogoče razvrstiti v nobeno od tradicionalnih vej oblasti, zakonodajno, sodno ali izvršno. Njegov obstoj zagotavlja Zakon o računskem sodišču in je tako kot Centralna banka neodvisno in samostojno. Računsko sodišče mora poskrbeti za pravilno, smotno in transparentno poslovanje vseh deležnikov javnega proračuna, bodisi so to podjetja, kjer je večinski lastnik država ali lokalna skupnost, bodisi gre za pravno ali fizično osebo, ki je bila prejemnica javnega denarja oziroma javnih sredstev (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2017c).

Revizijski postopek, kot ga vodi Računsko sodišče v skladu z mednarodnimi revizijskimi standardi in Zakonom o računskem sodišču, se lahko začne na podlagi dveh predlogov, in sicer predlogu za predhodno revizijo in predlogu za revizijo.

Pri predhodni reviziji gre za zbiranje podatkov o subjektu revizije, ocenjevanju tveganja in drugih kriterijih za revizijski postopek. Predhodna revizija je namenjena temu, da se po zbiranju podatkov in ostalih ocen tveganja, pripravi predlog za uvedbo revizije in se tako delo revizije vključi v letni načrt Računskega sodišča, lahko pa se nadaljnji postopki

opustijo, če se v predhodnem revizijskem postopku ugotovi, da je revizijski postopek nepotreben.

Revizijski postopek je dokaj kompleksen, saj v sklopu pravil Računskega sodišča potrebuje več odobritev in usklajevanj z revidirancem. Prvo dejanje je priprava podrobnega načrta izvedbe revizije, ki ga je treba odobriti in uvrstiti v letni načrt Računskega sodišča. Nato sledi izvajanje revizije pri revidirancu, kjer se pripravi osnutek revizijskega poročila, na katerega lahko revidiranec ugovarja. Prav tako je osnutek še vedno zgolj osnutek in ne končno revizijsko poročilo, ki sledi iz številnih usklajevanj z revidirancem. Prav zaradi tega na koncu senat Računskega sodišča potrdi oziroma sprejme revizijsko poročilo, ki je tudi mejnik za zaključek revizije (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2017d)

Problematično na tej točki je samo usklajevanje z revidirancem. Zakaj je potrebno revizorsko delo in ugotovitve revizorja usklajevati z revidirancem? Do določene mere je razumljivo, kadar gre za osebne podatke in podatke, ki lahko razkrijejo poslovno skrivnost, vendar če je revidiranec storil napako, ki je tako huda, da je njegovo poslovanje treba pregledati s strani Računskega sodišča RS, potemtakem je vsakršno usklajevanje sestave revizorskega poročila v bistvu poseg v sam postopek in tudi ugotovitve, ki bi morale biti neoporečne. Prav tako je eno od osnovnih načel Računskega sodišča neodvisnost in prav s tem posegom usklajevanja z obravnavano stranko je po mojem mnenju kršeno načelo neodvisnosti Računskega sodišča Republike Slovenije.

2.4 Revizijske hiše

Revizijske hiše opravljajo sistemsko pomembno funkcijo v poslovnem svetu in so postale nepogrešljiv del vsakega gospodarstva. Nekatera podjetja prav tako izmenjujejo terminsko določene pogodbe o opravljanju revizijskih storitev med revizijskimi hišami. Največje revizijske hiše, ki jih na kratko imenujemo tudi veliki štirje (ang. The Big 4) predstavljajo večino opravljenih revizorskih storitev, ta podjetja so Deloitte, PriceWaterhouseCoopers, Ernst & Young in KPMG.

Zaradi velikosti teh podjetij in široke ponudbe storitev si ta podjetja neposredno konkurirajo. Kakovost njihovih storitev kot tudi cena sta glavni diferencialni dejavniki, vendar po ugotovitvah avtorjev Asthana, Khurana in Raman (2018) je konkurenca med njimi v večji meri prisotna v cenovnem segmentu. Vsako od teh podjetij ima znanje, s katerim lahko opravlja revizijske storitve v vseh večjih panogah, vendar je ključni diferencialni faktor cena opravljene storitve. Avtorji so primerjali cene ponujenih storitev omenjenih konkurentov in metodološko prilagodili svojo študijo tako, da je tudi upoštevala specifičnost stranke in ne zgolj opazovanih podjetij. Najbolj pomembna ugotovitev avtorjev je, da če izbrana stranka želi revizijsko storitev, če ponudbo odda eno izmed večjih revizijskih podjetij, v skoraj vseh primerih odločijo zanjo, torej gre za izključno konkurenco med omenjenimi velikimi revizijskimi hišami. Manjše revizijske hiše in lokalni revizorji nimajo možnosti cenovno konkurirati večjim revizorskim podjetjem, prav

tako se stranke večkrat odločijo za omenjene revizijske hiše, saj tudi zaupajo v kakovost njihovih storitev. Če je ponujena cena opravljanja revizijskih storitev najnižja med vsemi, je posel zagotovljen, vendar če se podjetje ne srečuje s konkurenco, svoje storitve ne opravi dovolj kakovostno. V nasprotnem primeru, kjer konkurirata najmanj dve od velikih štirih revizijskih hiš, se bo trg odzval tako, da bo zgolj v primeru obljube boljše kakovosti storitve, odločil za dražjega ponudnika. Šele ko nastane cenovna konkurenca med njimi, od cene ne bodo odstopali, samo ponudili bodo več storitev za ponujeno ceno. Problematično je dejstvo, da se je velik del trga prerazdelil med te velike igralce in zato manjši igralci ne morajo konkurirati v segmentu večjih podjetij (Asthana, Khurana & Raman, 2018).

Kakovost storitev skupine največjih revizorjev naj se ne bi razlikovala od tistih, ki jih opravljajo njihovi konkurenti (Lawrence, Minutti-Meza & Zhang, 2011). Glede na metodologijo so raziskovalci Lawrence, Minutti-Meza in Zhang (2011) razloge za drugačno obravnavo klientov iskali v naravi klientov samih. Prav za ta namen so razvili posebno metodologijo, ki ni pokazala nikakršnih lastnosti strank, ki bi imele povezavo z obravnavanjem teh.

V EU se je narava delovanja podjetij med leti 1996 in 2010 izjemno spremenila. EU je tudi sprejela posebne usmeritve glede ocenjevanja tveganja podjetij. Podjetja, ki se ukvarjajo z ocenjevanjem tveganja neplačila posojil so tudi velika svetovalna podjetja in revizijske hiše. Največja težava pri ocenjevanju ne predstavlja težavnosti opravljene storitve, temveč cena opravljene storitve. Avtorji Niemi, Knechel, Ojala in Collis (2018) so prav tako opravili analizo delovanja velikih štirih revizorskih hiš in ugotovili, da se je način dela zelo spremenil od leta 1996 do leta 2010. Problematične so predvsem ugotovitve avtorjev, ki so z različnimi ekonometričnimi modeli poskušali pokazati spremembo delovnih ur in alokacijo človeških virov znotraj velikih revizijskih hiš.

Prva ugotovitev avtorjev Niemi Knechel, Ojala in Collis (2018) je pokazala, da so se vsa štiri velika revizijska podjetja osredotočila na tvegane stranke. To so tiste stranke, ki so izkazale veliko mero nelikvidnosti oziroma se pri njih tveganje neplačila opravljene storitve drastično poveča. S to ugotovitvijo je skladna tudi sprememba delovne etike znotraj revizijskih hiš. Vedno bolj so se revizijske hiše potegovala za stranke, kjer je lastnik podjetja neposredno vključen v delovanje ali vodenje podjetja. Takim podjetjem avtorji pravijo lastniško upravljano podjetje. Ta podjetja so se v večini primerov izkazala za zanesljiva in varna podjetja, ki bodo lahko plačala vse obveznosti z naslova opravljanja revizijskih storitev. Za nizko tvegane stranke so velika štiri revizijska podjetja namenila več delovnih ur mlajših zaposlenih in mlajših revizorjev brez izkušenj. Število ur starejših ali višjih revizorjev je bilo tako namenjenih v večjem delu visoko ali srednje tveganim strankam. Visoko tvegane stranke so prav zaradi svoje nezanesljivosti bile deležne višje cene opravljenih storitev, večina končnih cen se je tudi inflacijsko popravljala med opravljanjem revizijske storitve. Prav tako je bilo namenjene manj pozornosti revizijam netveganih strank, ki so prav tako naročile enako storitev kot ostale, ki so bile bolj tvegane. Netvegane stranke so v celotnem obdobju opazovanja prejemale oziroma bile deležne

enake cene opravljenih storitev, torej se cena revizijskih storitev ni pretirano razlikovala na letni ravni v opazovanem obdobju. Prav zaradi tega je možno sklepati, da na ceno revizije, če je najeto podjetje eno izmed velikih štirih revizijskih podjetij, ne vpliva težavnost opravljanja storitve ali večja zahtevnost opravljanja storitve, temveč tveganost neplačila oziroma likvidnostni in drugi dejavniki. Zadnja ugotovitev avtorjev je najbolj skrb vzbujajoča, saj se število ur, ki so jih opravili zaposleni v velikih štirih revizorskih hišah, ni pretirano spremenilo, oziroma so se delovne ure zaposlenih prerazporedile. Tvegane stranke so deležne prav toliko opravljenih ur kot netvegane, kar pod vprašaj postavlja kakovost opravljenih storitev. Problematično je, kar opozarjajo tudi avtorji študije, da so podatke zbrali po zunanjem izvajalcu in določenih spremenljivk, ki bi pokazale na razliko v kakovosti opravljenih storitev, niso mogli izbrati. Glede na to, da se število ur ni pretirano spremenilo oziroma se v nekaterih primerih sploh ni, je možno sklepati, da se je produktivnost izjemno izboljšala ali pa je kakovost storitve postala manj pomemben dejavnik pri opravljanju revizijskega postopka (Niemi, Knechel, Ojala & Collis, 2018)

2.4.1 Primer revizije – NLB d.d.

Primer, ki je bil do zdaj uspešno zaključen, je bil primer revizije Nove Ljubljanske banke d.d (NLB d.d.) in je skladen z delom revizorjev in teme, ki jo magistrsko delo pokriva. NLB d.d. je leta 2012 zamenjala revizorsko hišo, in sicer iz PwC Slovenija je prešla na revizorsko hišo Ernst & Young, kjer je še danes. Priporočilo ECB in posledično tudi Slovenske centralne banke je, da se revizor menja na pet let, revizorska hiša na sedem, saj lahko prihaja do negativnih sinergij.

V splošnem, kadar so revizijska poročila in tudi revizorjevo mnenje pozitivno in ne dajejo znakov slabih rezultatov, se lahko zgodi, da je bil pregled izjemno slabo opravljen oziroma pomanjkljiv. Tako je tudi predsednik uprave NLB, ki je svoj mandat začel leta 2012 moral svoj položaj zapustiti zaradi različnih afer, ki so mu jih očitali v času njegovega mandata.

Zaradi slabe gospodarnosti NLB d.d. je Računsko sodišče izvedlo celo svojo revizijo, kjer ugotavlja, da je bilo poslovanje NLB d.d. v obdobju od začetka leta 2013 do 2. 9. 2016 z nedonosnimi terjatvami. Nedonosne terjatve so bile osrednji vzrok za omejeno funkcionalnost in likvidnost banke v obdobju od leta 2013 do konca preučevanega obdobja. Glede na poročilo, ki ga je pripravilo Računsko sodišče, je konec leta 2013 NLB d.d. večino svojih nedonosnih terjatev prenesla na DUTB in tako zmanjšala delež svojih nedonosnih terjatev. Da bi se v prihodnje banka zavarovala pred kopičenjem nedonosnih terjatev, je banka sprejela vrsto notranjih dokumentov in ukrepov, s katerimi je dodatno vzpostavila kompleksne in nejasne okvire delovanja, ki so se poleg kompleksnosti tudi pogosto spreminjali. Zaradi nastale nepreglednosti in neusklajenosti internih aktov ni bilo jasne ločnice v banki, kako naj upravljajo te terjatve oziroma kdaj bi lahko določena terjatev izkazovala znake nedonosnosti, še preden bi ta nastala.

NLB je tako pripravila strateški dokument oziroma strategijo, kako se bo znebila nedonosnih terjatev oziroma nedonosnih bilančnih izpostavljenosti. V samem dokumentu ni bilo jasno opredeljeno več ključnih sestavin ciljev, ni bilo predvidene poti in načina zmanjševanja nedonosnih zunajbilančnih izpostavljenosti, prav tako ni bilo opredeljenega načina odločanja, da se delež izpostavljenosti ne bi povečeval. V letu 2015 naj bi bila NLB d.d. bolj uspešna pri zmanjševanju izpostavljenosti, vendar so te izpostavljenosti oziroma nedonosna posojila bila odpisana in se z njimi nihče ni dodatno ukvarjal. Zato raven nedonosnih zunajbilančnih izpostavljenosti pri NLB d.d. še vedno odstopa od evropskega povprečja in velja za enega med višjimi, prav tako zgolj zunajbilančne izpostavljenosti niso edini razlog za revizijo poslovanja.

NLB d.d. tudi v opazovanem obdobju ni uspela poenotiti pravil glede ravnanja s pogodbenimi partnerji, saj njena pravila še vedno niso enotna in prihaja do nejasnosti tudi glede poslovanja z nepremičninami, kar je bil tudi del nedonosnih zunajbilančnih izpostavljenosti. NLB d.d. je sicer sprejela določene metodološke okvirje za spremljanje in ocenjevanje tveganja dobaviteljev, vendar teh pravil ni dosledno izvajala, zato tudi ni dosegla želenih rezultatov, težava je tudi, da NLB d.d. ni imela enotnega sistema naročanja, ki bi bil dodatno informacijsko podprt, kjer bi lahko sledili procesu naročanja in tudi omogočali lažjo sledljivost vseh zunanjih partnerjev. Tako je Računsko sodišče podalo več priporočil NLB d.d, kako naj upravlja s svojimi nedonosnimi terjatvami, vendar še danes te terjatve niso odpravljene in bremenijo poslovni rezultat podjetja.

Revizorsko mnenje revizorske hiše Ernst & Young v preučevanem obdobju ostaja pozitivno, čeprav je računsko sodišče ugotovilo vrsto nedoslednosti in na nekaterih točkah tudi malomarnega odnosa NLB d.d. do svojih nedonosnih terjatev.

Glede na to, da je v primeru revizije NLB d.d. bila večkrat omenjena tudi DUTB, je bil leta 2016 proti DUTB tudi uveden začetek revizije, ki je trenutno v drugi fazi, torej pri izdaji osnutka revizijskega poročila, kjer se lahko revidiranci, v roku 30 dni od vročitve osnutka, pritožijo glede določenih ugotovitev revizorjev (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2017b)

2.4.2 Primer revizije Factor banke

V primeru propadle Factor banke so revizorji svoje delo opravili zelo podrobno, čeprav se je splošna javnost na dokapitalizacijo banke v letu 2013 odzvala zelo negativno. Ozadje takšne odločitve o dokapitalizaciji je po pregledu letnih poročil Factor banke bolj jasno, saj je že iz uvodnih besed Uprave omenjene banke razvidno, da je dokapitalizacija neizogibna.

Slaba gospodarska klima se je v Slovenijo naselila konec leta 2008. V opazovanih letih se je finančno nestabilno okolje iz leta v leto slabšalo. S slabšanjem gospodarskih razmer je prišlo tudi do sprememb v vrednotenju kreditnih portfeljev, kar je pomenilo, da so banke vedno težje odobravale posojila, medtem ko je bila obrestna mera za depozite

nespremenjena. Zmanjševanje marže pri kreditnih portfeljih in omejeno izdajanje posojil po navodilih nadzornika je povzročilo, da je banka v letu 2012 poslovala negativno, za kar so vedeli vsi zaposleni. Factor banka je zaradi slabe gospodarske klime imela omejen dostop do financiranja, saj so morali drugače vrednotiti zavarovanja in kapitalske naložbe, kar je zmanjševalo prihodke. Posledično je banka s strani bonitetnih agencij dobila slabšo oceno, kar je povzročilo manjšanje depozitov in manjšanje novih naložb v banko. Edini dve instituciji, ki sta imeli zadostne depozite v banki, da je dosegala kapitalsko ustreznost sta bili SID banka in Republika Slovenija. Tudi delničarji in ostali solastniki banke so se zavedali poslovnega položaja banke in niso zahtevali izplačila dividend v letu 2011, izplačilo dividend v letu 2012 pa že ni bilo možno, saj je poslovodstvo že v prvi polovici leta 2012 ocenilo, da bo potrebna dokapitalizacija. Potrebo po dokapitalizaciji so v upravi Factor banke izpostavili tudi v prejšnjih letih poslovanja, saj je takšno drastično spreminjanje poslovnega okolja povzročilo, da bi za uspešno prenehanje družbe bila potrebna dokapitalizacija. Vodstvo banke je v letnem poročilu za leto 2012 tudi zapisalo, da se bodo o dokapitalizaciji pogovarjali z vsemi deležniki oziroma lastniki banke in da bo plan za izvedbo dokapitalizacije predstavljen in že v teku v prvi polovici leta 2013 (Factor banka, d. d., 2013).

Konec meseca septembra leta 2013 je Banka Slovenije z ostalimi deležniki in organi nadzora nad bančnim sistemom ugotovila, da bo potrebna dokapitalizacija. Dokapitalizacija se je dotikala dveh sistemskih bank, Factor banke in Probanke. Factor banka je imela konec meseca septembra 283,347 milijonov izgube, zato je Vlada Republike Slovenije s soglasjem Banke Slovenije odobrila črpanje sredstev v višini 76 milijonov evrov iz naslova Nujne likvidnostne pomoči (ang. Emergency Liquidity Assistance, v nadaljevanju ELA). Factor banko so leta 2013 tudi dokapitalizirali v višini 269 milijonov, kar je skupaj z zneskom iz naslova ELA zagotavljalo dvema meriloma, in sicer je banka znova postala solventna, višina dokapitalizacije pa je bila še vedno pod mejo najvišjega dovoljenega zneska dokapitalizacije. V mesecu juniju 2014 je banka poplačala višino posojila iz naslova ELA, za kar je uporabila poročstvo s strani Republike Slovenije. Meseca februarja 2016 pa je banka prepisala vse svoje imetje na DUTB. Scenariji za reševanje banke so bili različni, med drugim je bila predvidena ustanovitev dveh družb, ki bi prevzeli upravljanje s slabimi terjatvami. V vsakem od scenarijev je bilo predvideno prenehanje Factor banke. Kljub temu je bil strošek zaprtja obeh bank, tako Factor banke kot Probanke, enak višini dokapitalizacije obeh bank, kar je bilo v času, ko se je začel postopek prenehanja bank na spodnji meji predvidenega scenarija. Poudarek postopkov prenehanja je v tem, da je prenehanje banke bilo za državo in državni proračun bistveno manjša obremenitev kot, če bi bil proti banki uveden postopek stečaja.

Vloga revizorjev v primeru prenehanja Factor banke je bila velika, saj je morala uprava banke pred vsako odločitvijo lastnikov, torej države, predložiti revizijsko poročilo, ki je razjasnilo stanje banke odločevalcem v postopku. Banka Slovenije je bila tista institucija, ki je ugotovila, da sta obe sistemsko pomembni banki v stanju, ki ne dosega minimalnih

zahtev in je zato predvideno prenehanje teh dveh institucij za zagotavljanje stabilnosti bančnega sistema. Glavni razlog je bil v slabih poslovnih odločitvah in v slabem gospodarjenju, saj ključni deležniki niso zagotovili sredstev v pravem času, da bi se lahko banka izognila prenehanju. Leta 2013 je zato Banka Slovenije razpustila upravi obeh bank v postopku in imenovala izredni upravi za vsako banko. V tem koraku sta izredni upravi bank imeli enake naloge in sta morali pripraviti revidirano poročilo poslovanja za obdobje od leta 2006 do leta 2013. Revizijsko poročilo je razkrilo, da obstaja sum kaznivih dejanj in prekrškov pri odločanju in vodenju omenjenih bank, zato je izredna uprava tudi prijavila skupaj več kot 70 ovadb in obtožb za povezane osebe v obeh bankah, ki so podrobneje prikazane v tabeli 4.

Banki se, čeprav je bil zanju pripravljen načrt prestrukturiranja, nista odzvali na predloge prestrukturiranja, zato je bilo potrebno prenehanje. Kljub zagotovitvi državne pomoči in revizorskemu poročilu, ki je predvidelo možnost nadaljevanja poslovanja, vendar z odprodajo premoženja banke, se bankama ni uspelo ukloniti navodilom in zahtevam Banke Slovenije in drugim institucijam v postopku. Ko je bilo iz postopka razvidno, da je prenehanje obeh bank možnost, ki bo najmanj vplivala na stanje državnega proračuna, se je začela odprodaja premoženja banke in zmanjševanje števila zaposlenih. Terjatve so bile prenesene na poroštvo države, ki se je morala zavezati k določenim operativnim ciljem, kot je postopno zmanjševanje števila poslovalnic, in s tem zaposlenih v obeh bankah in postopnem odkupu terjatev in prenosu terjatev na DUTB.

Tabela 4: Pregled ovadb in obtožb zoper Factor banke

Kaznivo dejanje	Skupaj	Od tega proti nekdanjim članom redne uprave
Naznanila suma storitve kaznivih dejanj	14	10
Kazenske ovadbe	12	8
Odškodninske tožbe	7	7
Tožbe na izpodbijanje pravnih dejanj	4	4
Premoženjskopравни zahtevki	0	0
Odstop informacije in dokumentacije na NPU	1	1
Predlog za zavarovanje dokazov	1	1
Pobuda za uvedbo finančne preiskave	1	1
Skupaj	40	32

Vir: Banka Slovenije (2016b).

V tem postopku se je revizorsko mnenje, ki ga je sestavil končni revizor, delno usklajevalo z revizijskimi poročili prejšnjih revizorjev. Zaradi starosti podatkov je nemogoče pridobiti revizijska poročila za subjekte, ki so že izbrisani iz registra. Kljub temu gre v tem primeru za dokaz o pomembnosti revizijskega dela. Revizorji so svoje delo opravili v skladu s

svojimi pravili in merili, vendar je še vedno na mestu vprašanje, ali bi bilo možno banki prestrukturirati na način, da bi bilo njuno prenehanje nepotrebno. Poleg tega je kljub opozorilom uprave banke, da bo ob nadaljevanju poslovanja, ki je bilo vedno slabše, potrebna dokapitalizacija na mestu vprašanje, zakaj niso predvideli potrebe po državni pomoči ali preventivnem prestrukturiranju že pred letom 2013 oziroma zakaj se ni banka prestrukturirala že pred letom 2013, če so poznali gibanje trga v okolju banke.

V tem primeru je vprašljiva tudi vloga revizorja, ki je moral podati pozitivno mnenje, ne glede na to, da je poslovanje banke ogroženo. Prav tako je vprašljivo tudi število ovadb, ki zaradi varovanja osebnih podatkov niso opredeljene natančno, vendar bi revizor, ki je vedel, ali bi moral vedeti za kršenje zakona pri poslovanju banke, ustrezno reagirati, pa tega domnevno ni storil. Zaradi tega je treba premisliti, ali je ne glede na nedvomne napake pri upravljanju banke, napake storil tudi revizor, ki je opravljal revizijo obravnavane banke. Zaradi tega je smiselno tudi primerjati revizijska poročila za čas poslovanja in poročila, ki so bila izdelana za obdobje od leta 2006 do leta 2013, kar pa je z vidika te zaključne naloge preobsežno.

3 VPLIV REVIZORSKEGA MNENJA NA DELOVANJE BANK V SLOVENIJI

Ocenjevanja zahtevnosti dela revizorjev sem se lotil s poglobljenimi intervjuji. Osebe, s katerimi sem opravil intervjuje, so bile dlje časa zaposlene v enem izmed revizijskih podjetij, njihovi odgovori potrjujejo zastavljene hipoteze zaključnega dela. Kot omenjeno v uvodu in poglavja o opisu revizorskega dela na podlagi primerov iz prakse, težko razberemo, kaj konkretno ovira revizorja pri njegovem delu, zato sem pripravil vprašalnik, ki bo lahko pokazal dejansko stanje na področju revizorskega dela. Vsi kandidati so bili povabljeni na intervju preko telefonskega vabila, saj gre za pretekle sodelavce in znance v času študija. Nihče ni zavrnil sodelovanja.

Kandidat 1

Datum in čas intervjuja: 24.7.2018 od 18:15 do 19:40

Podjetje: PwC d.o.o.

Delovna doba v podjetju: 5 let

- Katere MSR standarde največkrat uporabljate pri svojem delu, oziroma se na njih največkrat sklicujete?

Za različne postopke se uporabljajo različni standardi, velikokrat se sklicujemo npr. na MSR 240 ali MSR 500.

- Ali je po vašem mnenju snovalec MSR upošteval omejitve glede finančnega poročanja na mednarodni ravni?

Nisem opazil nobene kontradiktornosti, pri kateri bi MSR neustrezno opredeljeval finančno poročanje na mednarodni ravni.

- Kako ocenjujete neskladnost oziroma skladnost med MSR in IFRS? Je ta odnos med obema, za revizorja pomembnima aktoma, pomemben z vidika svobode opravljanja poklica?

Tako v mnenju kot v drugih ključnih revizijskih dokumentih (npr. poslovodskem poročilu) se revizor vedno sklicuje na točno določen standard, ki je tudi podlaga za skladnost vseh izvedenih revizijskih postopkov, ki slonijo na dotičnem standardu. Zato menim, da (ne)skladnost med MSR in IFRS ne predstavlja kakršnekoli ovire pri samem revidiranju.

- Ali je revizorsko delo z novjšimi pristopi pri finančnem poročanju in omejitvami, kot je obveščanje v primeru občutljivih podatkov, bolj omejujoče kot v preteklosti?

Ne, najnovejše omejitve, kot je npr. GDPR, nimajo pomembnega vpliva na revizorsko delo.

- Kakšno vlogo ima po vašem mnenju revizorsko mnenje v praksi?

Odkvisno od oblike revidirane družbe in vsebine njihovih izkazov. Revizijsko mnenje je pomembno za družbe, ki kotirajo na borzi, in za družbe, ki so financirane s strani zunanjih entitet, saj lahko mnenje vpliva npr. na višino obrestne mere. V kolikor gre pa za družbo z zaprtim lastniškim krogom, ki nima likvidnostnih težav, pa je mnenje bolj kot ne formalnost.

- Ali je revizor kazensko odgovoren za svoje delo?

Revizor je kazensko odgovoren za svoje delo, v kolikor pride do dokazljivo etično spornih revizorjevih ravnanj oz. do kršenja pogodbe z revidirano stranko.

- Ali je revizor dolžan o svojem delu redno poročati tudi nekaterim nevladnim institucijam?

Odgovornost revizorja preverjajo državne institucije (Inštitut za revizijo, ANR), kakršnih koli rednih poročil nevladnim institucijam pa ni treba poročati.

- Katere postavke v računovodskih izkazih bank so najzahtevnejše za revidiranje bank?

Najzahtevnejši je pregled slabitev kreditnega portfelja, saj gre pri tem za revizorjevo oceno neodvisno od bankine ocene slabitev, ki jo je treba ustrezno argumentirati, pri čemer je

potrebno poglobljeno poznavanje posameznih kreditnih primerov. Posebej zahtevno je tudi revidiranje izkaza denarnih tokov.

- Kako ocenjujete razliko v stopnji neodvisnosti pri revizorskem delu med zunanjimi in notranjimi revizorji?

Notranji revizorji imajo velikokrat težave pri neodvisnem poročanju, saj so ne glede na to, da odgovarjajo neposredno lastniku, zaposleni v podjetju, tako da so soočeni z vsakodnevnimi pritiski raznih sodelavcev (vpliv na rezultate poročil, nedostopnost informacij, ki jih notranji revizor želi pridobiti, vendar mu jih zaposleni ne želijo posredovati itd.), kar vpliva na kakovost njihovega dela. Zunanji revizor vseh teh internih vplivov ne čuti, zato je pri svojem delu lahko bolj objektivni.

- Veščaki, ali jih uporabljate in kakšna je informacijsko-tehnološka podpora pri revizijskem delu?

Mnenje veščakov se uporablja v primeru, ko gre za kompleksne cenoitve, ki jih sama revizijska ekipa ni sposobna ustrezno interpretirati. Njihovo delo je sicer neodvisno (imajo svojo informacijsko podporo) in se nanje nanašamo.

- Je delo revizorja v primeru večjih projektov oziroma revizije večjih gospodarskih subjektov bolj zahtevno, in če da, zakaj?

Revizija večjih gospodarskih subjektov zahteva vključitev večjega števila revizorjev in posledično zahtevnejšo koordinacijo in vodenje projekta. Gre tudi za kompleksnejše projekte, ki so večkrat tudi medijsko bolj izpostavljeni, zato je potrebna še dodatna previdnost po pregledu posameznih postavk, ki vplivajo na pravilno izdajo mnenja.

Kandidat 2

Datum in čas intervjuja: 25.7.2018 od 19:00 do 20:00

Podjetje: PwC d.o.o.

Delovna doba v podjetju: 3,5 leta

- Katere MSR standarde največkrat uporabljate pri svojem delu, oziroma se na njih največkrat sklicujete?

V zadnjem času IFRS 9 mednarodni standardi računovodskega poročanja predstavljajo hrbtenico vseh nadaljnjih aktov, ki so povezani z računovodskim delom. IFRS so ne glede na posplošenost še vedno dovolj dobro zastavljeni, da so pomembno orodje pri odločanju v revizijskem postopku, čeprav obstajajo tudi drugi viri za opravljanje računovodskih storitev in revizijskega dela.

- Ali je po vašem mnenju snovalec MSR upošteval omejitve glede finančnega poročanja na mednarodni ravni?

Ne, snovalec MSR se je preveč osredotočal na potrebe regije ali države in je s svojo ozkoglednostjo povzročil manjše nejasnosti, ki so povezane s podrobnostmi pri našem delu. Prav zaradi tega je pomembno, da je skladnost med višjimi in nižjimi akti znotraj istega področja zagotovljena in ohranjana. Zavedamo se, da obstajajo določene kulturne razlike v načinu poslovanja vsakega podjetja kot tudi regije, vendar za odpravo neskladnosti med akti mora skrbeti snovalec aktov. Kljub veliki raznolikosti naših strank moramo imeti vsaj določeno enotno merilo odločanja, s katerim bomo lahko stranke obravnavali po enakem merilu.

- Kako ocenjujete neskladnost oziroma skladnost med MSR in IFRS? Je ta odnos med obema, za revizorja pomembnima aktoma, pomemben z vidika svobode opravljanja poklica?

Vprašanje razlike med IAS in IFRS se je že večkrat izpostavilo v različnih krogih znotraj računovodske strokovne skupnosti kot tudi revizijske skupnosti. Pomembno se je zavedati, da so prvotni mednarodni standardi bili izdani s strani Mednarodnega komiteja za računovodske standarde, ki je deloval med leti 1973 in 2001. Od leta 2001 naprej se uporabljajo tako imenovani IFRS, torej novi mednarodni standardi računovodskega poročanja, ki jih je izdala Mednarodna uprava računovodskih standardov. Načeloma se pri izdaji novih standardov starejše standarde opusti oziroma jih novejši standardi nadomestijo. Čeprav med obema ni večjih vsebinskih razlik na prvi pogled, se velikokrat nanašamo, za določene primere, na starejše standarde, ki so predvideli določene odločitve in situacije. Ne glede na vse, je mnenje strokovne javnosti, da bi se morali ti dvoji standardi poenotiti oziroma, bi morali novejši standardi vključevati tudi določbe starejših. Odnos med tema dvema aktoma bi moral biti podoben kot so odnosi v pravnem sistemu oziroma v sistemu sprejemanja novih zakonov in njihove veljave.

- Ali je revizorsko delo z novejšimi pristopi pri finančnem poročanju in omejitvami, kot je obveščanje v primeru občutljivih podatkov, bolj omejujoče kot v preteklosti?

Da, saj je treba za vsak primer ravnanja z občutljivimi podatki o tem obvestiti bodisi nadrejenega bodisi tistega, ki je odgovoren za delo s stranko. Gre za veliko zagato v primeru, ko se je potrebno hitro odločati. Ne pomaga nam tudi nov zakon o GDPR, ki še dodatno otežuje delo s temi podatki in odpira nove možnosti sporov in napak v revizijskih postopkih in nasploh v revizijskem delu.

- Kakšno vlogo ima po vašem mnenju revizorsko mnenje v praksi?

Na žalost opažamo, da je teža revizorjevega mnenja bistveno manjša, kot bi sicer lahko bila. Revizorsko mnenje je zaradi dejstva, da se mnenje uporablja zgolj na sejah nadzornih svetov in drugih organov, postavljeno v kot. Revizorjevo mnenje tudi če je negativno ali s

pridržkom ne odtehta in tudi ne vpliva na odločanje tistih, ki so zadolženi za vodenje podjetja. Gre zgolj za en dokument, ki se znajde na dnevnem redu.

- Ali je revizor kazensko odgovoren za svoje delo?

V teoriji bi moral revizor odgovarjati za svoje delo oziroma biti kazensko odgovoren. Kaznuje se ga z denarno kaznijo ali tudi s hujšimi sankcijami, odvisno od tega kako močno je prekršil svoja pooblastila ali jih zlorabil. V praksi takšnih primerov ne vidimo pogosto oziroma jih sploh ne, saj je možnost za tolmačenje revizorjevega dela tako razvejana, da težko dokažemo malomarnost ali drugo obliko zlorabe pooblastil, zato v praksi skoraj velja pravilo, da se revizorjev ne kaznuje.

- Ali je revizor dolžan o svojem delu redno poročati tudi nekaterim nevladnim institucijam?

Ne, revizor je dolžan poročati samo stranki oziroma svojemu nadrejenemu.

- Katere postavke v računovodskih izkazih bank so najzahtevnejše za revidiranje bank?

Naložbe predstavljajo največji izziv, kar je tudi razvidno iz količine dela, ki ga revizor nameni zgolj tej postavki. Naložbe, ki jih večina pozna samo kot kratkoročne in dolgoročne se v praksi zelo razlikujejo in se lahko ob sprenevedanju skoraj vse investicije tolmačijo kot naložbe. Seveda obstajajo določene meje, ki so začrtane z IFRS, ki se jih držimo.

- Kako ocenjujete razliko v stopnji neodvisnosti pri revizorskem delu med zunanjimi in notranjimi revizorji?

Ne glede na to, od kod prihaja revizor, je njuna neodvisnost nekje enaka oziroma ne opazamo večjih odstopanj v avtonomiji odločanja, saj oboje vodijo enaki standardi. Glede etičnosti delovanja pa verjamem, da ne glede na to, ali je revizor notranji ali zunanji morata še vedno spoštovati etični kodeks našega poklica.

- Veščaki, ali jih uporabljate, kakšna je informacijsko-tehnološka podpora pri revizijskem delu?

Da, večkrat za mnenje vprašamo sodelavce, ki že imajo izkušnje z določenimi področji kot tudi tiste, ki so z določeno stranko že sodelovali, da vemo, kako stranka pri sebi tolmači določene postavke in nato ustrezno ukrepamo. Na žalost ne vem, ali imamo posebno tehnološko in informacijsko podporo pri našem delu, to vprašanje bi morala nasloviti na tehnično službo.

- Je delo revizorja v primeru večjih projektov oziroma revizije večjih gospodarskih subjektov bolj zahtevno, in če da, zakaj?

Da, zaradi večjega obsega dela je revizijski postopek temu primerno tudi daljši.

Kandidat 3

Datum in čas intervjuja: 16.8.2018 od 18:00 do 19:15

Podjetje: PwC d.o.o.

Delovna doba v podjetju: 5 let

- Katere MSR standarde največkrat uporabljate pri svojem delu, oziroma se na njih največkrat sklicujete?

MSRP 9 (finančni instrumenti) in MSRP 7 (razkritja finančnih instrumentov), MRS 7 (denarni tok), MRS 37 (rezervacije)

- Ali je po vašem mnenju snovalec MSR upošteval omejitve glede finančnega poročanja na mednarodni ravni?

Da

- Kako ocenjujete neskladnost oziroma skladnost med MSR in IFRS? Je ta odnos med obema, za revizorja pomembnima aktoma, pomemben z vidika svobode opravljanja poklica?

Če se navezujete na MSRP (MRS) in IFRS to je v praksi ena in ista stvar. Sam pri svojem delu ne opažam večjih razlik v obeh standardih, kot pri prejšnjem vprašanju, bolj uporabljam MSRP (MRS).

- Ali je revizorsko delo z novjšimi pristopi pri finančnem poročanju in omejitvami, kot je obveščanje v primeru občutljivih podatkov, bolj omejujoče kot v preteklosti?

Da

- Kakšno vlogo ima po vašem mnenju revizorsko mnenje v praksi?

Mnenje revizorja je namenjeno poslovodstvu in širši javnosti, predvsem za prihodnje vlagatelje v določeno podjetje.

- Ali je revizor kazensko odgovoren za svoje delo?

Revizor je odgovoren, če pri svojem pregledu ne upošteva standardov. S strani Agencije za javni nadzor nad revidiranjem ob tem lahko prejme opomin (denarno kazen).

- Ali je revizor dolžan o svojem delu redno poročati tudi nekaterim nevladnim institucijam?

Ne, Revizor poroča poslovodstvu, NS in lastnikom.

- Katere postavke v računovodskih izkazih bank so najzahtevnejše za revidiranje bank?

N/a – ne pregledujem bank.

- Kako ocenjujete razliko v stopnji neodvisnosti pri revizorskem delu med zunanjimi in notranjimi revizorji?

Notranja revizija naj bi bila neodvisna od ostalih dejavnosti v podjetju in poroča le NS, večjo neodvisnost ima zunanji revizor.

- Veščaki, ali jih uporabljate, kakšna je informacijsko-tehnološka podpora pri revizijskem delu?

Da, za pregled informacijskega sistema je vzpostavljen oddelek, ki se s tem ukvarja.

- Je delo revizorja v primeru večjih projektov oziroma revizije večjih gospodarskih subjektov bolj zahtevno, in če da, zakaj?

Da, ker gre za bolj obsežne finančne izkaze (uporaba več vrst standardov), v večini primerov še konsolidacijski pregledi. Prav tako so večji gospodarski projekti bolj javno izpostavljeni.

Kandidat 4

Datum in čas intervjuja: 20.8.2018 od 17:45 do 19:00

Podjetje: BDO

Delovna doba v podjetju: 3 leta

- Katere MSR standarde največkrat uporabljate pri svojem delu, oziroma se na nanje največkrat sklicujete?

Vsi pridejo v poštev. Pri različnih projektih so glavni različni, odvisno je od postopkov, ki se izvajajo. Tako so MSR 2## (200, 210, 220 itd.) pomembni predvsem v začetni fazi, pri planiranju, MSR 5## pa pri izvajanju testiranj.

- Ali je po vašem mnenju snovalec MSR upošteval omejitve glede finančnega poročanja na mednarodni ravni?

Pri svojem delu nisem zaznal primerov, ko bi MSR bil v nasprotju, ali bi omejeval finančno poročanje na mednarodni ravni.

- Kako ocenjujete neskladnost oziroma skladnost med MSR in IFRS? Je ta odnos med obema, za revizorja pomembnima aktoma, pomemben z vidika svobode opravljanja poklica?

Menim, da razlike med MSR in IFRS ne predstavljajo ovir pri izvajanju revizijskih postopkov, saj se revizor pri ključni revizijski dokumentaciji sklicuje na določen standard. To pomeni, da je ta standard, na katerega se sklicuje, podlaga za skladnost.

- Ali je revizorsko delo z novjšimi pristopi pri finančnem poročanju in omejitvami, kot je obveščanje, v primeru občutljivih podatkov bolj omejujoče kot v preteklosti?

Ne, saj imamo z zakonom določen dostop do vse dokumentacije, ki je potrebna za opravljanje revizijskih postopkov. Se pa stranke bolj zavedajo pomembnosti varovanja podatkov, tako da je včasih potrebno uporabiti dodaten software za enkripcijo. Nekatere stranke pa že od kar delam z njimi zahtevajo tudi vpis v njihove evidence uporabnikov podatkov. To se z novimi direktivami ni spremenilo.

- Kakšno vlogo ima po vašem mnenju revizorsko mnenje v praksi?

Na eni strani daje signal poslovodstvu, da operira z realnimi podatki in da so postopki v podjetju ustrezni, da ne prihaja do napak, na drugi strani pa je to pomembna informacija za lastnike, da so finančni izkazi, ki jih lahko preberejo v letnem poročilu odraz dejanskega stanja in se lahko nanje zanesejo pri svoji lastni presoji glede vlaganja. To še toliko bolj velja za delniške družbe, ki kotirajo na borzi. Poleg tega pa je to tudi pomemben dokument za morebitne posojilodajalce (banke) in ostale deležnike.

- Ali je revizor kazensko odgovoren za svoje delo?

Da, revizor je lahko kazensko odgovoren za svoje delo.

- Ali je revizor dolžan o svojem delu redno poročati tudi nekaterim nevladnim institucijam?

Ni potrebe po rednem poročanju, je pa delo revizorja nadzirano s strani državnih institucij

- Slovenski inštitut za revizijo, ki občasno izvede tudi bolj podrobne preglede posameznih podjetjih, posameznih revizorjev in posameznih projektov. Večja podjetja, ki so del mednarodne verige, običajno preverjajo tudi notranji nadzorniki iz glavne centrale.

- Katere postavke v računovodskih izkazih bank so najzahtevnejše za revidiranje bank?

Bank ne revidiram, so pa običajno najzahtevnejše postavke tiste, pri katerih gre za računovodske ocene. V bilancah bank je to npr. slabitev kreditnega portfelja.

- Kako ocenjujete razliko v stopnji neodvisnosti pri revizorskem delu med zunanjimi in notranjimi revizorji?

Notranji revizorji so, čeprav naj bi delovali neodvisno in so organizacijsko odgovorni neposredno upravi, zaposleni v podjetju. Do podjetja razvijejo zvestobo, vezi z drugimi zaposlenimi, hkrati pa so lahko nanje izvajani pritiski s strani sodelavcev. Kot taki težje ohranijo raven neodvisnosti, ki jo lahko zagotovi zunanji revizor.

- Veščaki, ali jih uporabljate, kakšna je informacijsko-tehnološka podpora pri revizijskem delu?

Da, se uporabljajo, predvsem pri večjih projektih, kjer so potrebne določene ocene ali cenitve, ki jih revizijska ekipa ne zna pripraviti, oziroma nima ustreznih licenc. Njihovo delo je samostojno, tako da sami poskrbijo za potrebne podatke, nam pa posredujejo poročilo, na katerega se nanašamo.

- Je delo revizorja v primeru večjih projektov oziroma revizije večjih gospodarskih subjektov bolj zahtevno, in če da, zakaj?

Da, večji projekti so praviloma bolj zahtevni. Potrebno je bolj natančno načrtovanje, revizijske ekipe so večje, zato je potrebno več koordinacije. Tudi na strani revidiranega podjetja je običajno vsaka oseba pristojna za ožje področje, zato se je potrebno dogovarjati za sestanke z več osebami.

Kandidat 5

Datum in čas intervjuja: 31.7.2018 od 19:00 do 19:50

Podjetje: PwC d.o.o.

Delovna doba v podjetju: 2 leti

- Katere MSR standarde največkrat uporabljate pri svojem delu, oziroma se na njih največkrat sklicujete?

Večkrat uporabljamo MSR standarde za pomoč pri pripravi revizorskega mnenja.

- Ali je po vašem mnenju snovalec MSR upošteval omejitve glede finančnega poročanja na mednarodni ravni?

Kontradiktornosti sicer ni, je pa priporočljivo, da se sklicujemo na standarde, ki so čim bolj splošno veljavni.

- Kako ocenjujete neskladnost oziroma skladnost med MSR in IFRS? Je ta odnos med obema, za revizorja pomembnima aktoma, pomemben z vidika svobode opravljanja poklica?

Kot že omenjeno je potrebno pri pripravi revizorskega mnenja oziroma pri delu na določenih področjih povzemanj določila najbolj splošno veljavnih standardov. Največkrat

uporabljamo MSR standarde, saj so bolj aktualni za naše poslovno okolje, vendar v primeru mednarodnih podjetij oziroma naročnikov uporabljamo mednarodne standarde.

- Ali je revizorsko delo z novejšimi pristopi pri finančnem poročanju in omejitvami, kot je obveščanje v primeru občutljivih podatkov, bolj omejujoče kot v preteklosti?

Ne, ni posebnih dodatnih omejitev.

- Kakšno vlogo ima po vašem mnenju revizorsko mnenje v praksi?

Revizijsko mnenje se uporablja bolj kot informacija za bodoče investitorje v primeru družb, ki kotirajo na borzi. V kolikor družba ne kotira na borzi je mnenje zgolj informacija upravi družbe ali poslovodstvu.

- Ali je revizor kazensko odgovoren za svoje delo?

Ja, revizor je kazensko odgovoren za svoje delo.

- Ali je revizor dolžan o svojem delu redno poročati tudi nekaterim nevladnim institucijam?

Delo revizorja preverjajo različne institucije, ki so za to pristojne. Poročati ni potrebno, ker je nadzor zagotovljen s strani nadzornih institucij.

- Katere postavke v računovodskih izkazih bank so najzahtevnejše za revidiranje bank?

Kreditni portfelji so najkompleksnejša postavka, tudi denarni tok predstavlja izziv za revizorja, saj je kompleksnost poslovanja bank drugačna kot recimo drugih kapitalskih družb..

- Kako ocenjujete razliko v stopnji neodvisnosti pri revizorskem delu med zunanjimi in notranjimi revizorji?

Notranji revizor ima lahko včasih težave pri zagotavljanju neodvisnosti vendar so ti pomisleki stvar njegove osebne integritete in morale. Vsak revizor se mora držati kodeksa in slediti pravilom revizorskega dela, da lahko svoje delo opravi korektno.

- Veščaki, ali jih uporabljate in kakšna je informacijsko-tehnološka podpora pri revizijskem delu?

Veščaki so pomembni pri kompleksnejših primerih, kjer z znanjem pridobljenim v okviru formalne izobrazbe ni mogoče zagotoviti popolnega pregleda ali pa pravilnih sklepov. Veščaki so pomembni zaradi poznavanja zgodovine razvoja posameznih postavk in tudi širšega razumevanja v posameznih primerih.

- Je delo revizorja v primeru večjih projektov oziroma revizije večjih gospodarskih subjektov bolj zahtevno, in če da, zakaj?

Večji projekti zahtevajo usklajeno delovanje celotne ekipe revizorjev in tudi vključitev vsaj enega veščaka, ki deluje kot nadzornik in svetovalec. Gre za usklajeno timsko delo, kjer je potrebno tudi projektno vodenje.

3.1 Potek revizijskega postopka

Revizijski postopek je sestavljen iz petih faz, kjer je vsaka od njih svoj mejnik v celotnem procesu. Prva faza je priprava načrta revizije, ki se nato uvrsti v letni načrt Računskega sodišča in se na podlagi uvrstitve v letni načrt izda sklep o izvedbi revizije. Po izdanemu sklepu se začne revizijski postopek. Načrt revizije ni javni dokument in je zato viden le revizorjem oziroma Računskemu sodišču, saj gre za dokument tajne narave po zakonu. Druga faza revizije je najbolj obsežna, saj mora revizor pripraviti osnutek revizijskega poročila. Ta postopek je dolgotrajen zaradi različnih zunanjih dejavnikov, kot je dostop do informacij, zahtevnost in tip revizije, število revidirancev, če gre za povezane družbe. Tudi osnutek revizijskega poročila je tajni dokument in je vročen le revidirancem. Ko ga revidiranci prejmejo, začne teči 30 dnevni rok za odpravo nesoglasij v osnutku revizijskega poročila. Tretja faza revizije se začne takrat, ko je osnutek revizijskega poročila potrjen s strani namestnika in vrhovnega državnega revizorja ter ga izda vsem revidirancem v postopku. Po zaključenem usklajevanju in razčiščevanju se pripravi predlog revizijskega poročila, kar je mejnik za začetek četrte faze revizijskega postopka. Predlog revizijskega poročila je vročen zgolj revidirancem in nekdanjim odgovornim osebam in ni javen dokument. Na predlog revizijskega poročila so tudi možne pritožbe oziroma ugovori o katerih odloča Senat Računskega sodišča. Peta faza revizijskega procesa je objava revizijskega poročila, ki ga je možno najti javno objavljenega na spletnih straneh Računskega sodišča in je zato javni dokument. Obstaja tudi porevizijski proces, če je bilo tako zahtevano (Računsko sodišče Republike Slovenije, 2017a)

3.2 Vloga revizijskega mnenja

Revizor mora ob opravljeni revizijski storitvi, katerega izdelek je revizijsko poročilo, podati tudi mnenje. Struktura in pravilo po katerih se mora revizor ravnati je jasno zapisana v Mednarodnem standardu revidiranja (v nadaljevanju MSR) 700. MSR 700 je bil obnovljen v maju leta 2018. Prenovljen MSR 700 jasno opredeljuje vloge in pristojnosti revizorja. V prvem delu je predstavljen cilj revizorskega dela, ki je (Slovenski inštitut za revizijo, 2018a):

- Oblikovati mnenje o računovodskih izkazih na podlagi ovrednotenja ugotovitev iz pridobljenih revizijskih dokazov in
- jasno izraziti to mnenje v pisnem poročilu

Omenjeno pisno poročilo, ki ga narekuje MSR 700 je splošno poznano kot revizorsko mnenje. Revizor v tem pisnem dokumentu poda mnenje o tem, ali »so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu s primernim okvirom računovodskega poročanja« (Slovenski inštitut za revizijo, 2018a).

Pri oblikovanju mnenja revizorjem pomagata dva pravna akta Mednarodnih standardov revizije, MSR 330 in MSR 450. V prvem, MSR 330 so opredeljeni postopki preverjanja resničnosti ugotovitev stanja v revizorskem poročilu. Gre predvsem za preventivno pravilo, torej pravilo, ki ga je treba upoštevati skozi celoten postopek revizije, saj če revizor podvomi o resničnosti podatkov, ki so jih v postopku pridobili, mora v skladu z MSR 330 opraviti potrebne preizkuse verodostojnosti podatkov, da lahko zagotovi pravilnost in nespornost revizijskega poročila (Slovenski inštitut za revizijo, 2009a).

MSR 450 je tisti akt, ki revizorju narekuje njegove pristojnosti in ravnanja v primerih, ko gre za ugotovljene napačne navedbe podatkov. V tem primeru mora revizor najprej oceniti potentnost takšnih napačnih navedb in o tem opozoriti poslovodstvo stranke revizijskega postopka. Če so navedbe podatkov nedvomno napačne, mora poslovodstvo te napake odpraviti oziroma predložiti pojasnitev, zakaj so omenjene navedbe napačne. Revizor ima v nadaljevanju več načinov odzivanja. Najprej ponovno oceni, ali so napake dovolj potentne, da lahko izkažejo napačno dejansko finančno stanje stranke v postopku. V kolikor so napake tako velike, da vplivajo na zaključke in nadaljnji revizijski postopek, se ti podatki umaknejo iz revizijskega poročila in se tudi ne upoštevajo v končni analizi. Revizor mora o tem obvestiti vse udeležence v postopku kot tudi to jasno zapisati v svojem revizijskem mnenju (Slovenski inštitut za revizijo, 2009b)

MSR 450 je v nekaterih delih dvoumno zapisan, saj omenja, da je lahko možnost obveščanja poslovodstva v nekaterih primerih omejeno z zakonom ali drugimi pravili. Prav tako revizor, če vodstvo stranke v revizijskem postopku ne sodeluje, pripravi seznam postavk, ki so izločene iz revizije in še vedno zaključi revizijski postopek. Problematičnost tega zapisa ni v tem, da omejuje možnosti revizorja za ustrezno ukrepanje, temveč omogoča, da se revizijski postopek nadaljuje kljub ugotovljenim morebitnim napakam s strani poslovodstva. Prav zaradi tega so lahko revizijska poročila zapisana dvoumno in se še vedno štejejo za veljavna.

V okviru MSR 700 je predvideno, da lahko revizor poda pozitivno mnenje o reviziji in istovetnosti prikazanih podatkov, s katerim mora biti skladno tudi revizorjevo poročilo o poteku samega revizijskega postopka. Prav tako ima revizor možnost za Mnenje s pridržki ali odklonilno mnenje (Slovenski inštitut za revizijo, 2018a, str. 18)

Če so izpolnjeni pogoji za izdajo odklonilnega mnenja, mora revizor pripraviti tudi ločen dokument z naslovom Podlaga za mnenje s pridržki oziroma odklonilno mnenje, kjer mora vsako sporno postavko jasno opredeliti in podati razloge za odločitev izločitve teh postavk iz poročila. Prav takšne izjeme določa MSR 570, ki podrobno opisuje možnosti in omejitve

pri delu s poslovodstvom stranke. Prav zaradi dopustnosti negativnega mnenja oziroma odklonilnega mnenja se na prvi pogled tudi mednarodni računovodski standardi in mednarodni standardi računovodskega poročanja zavedajo, da je preglednost poslovanja velikokrat ovira, skozi katero revizorji ne morajo. Nikjer ni jasno zapisano kaj pomeni, če revizor poda odklonilno mnenje oziroma mnenje s pridržkom. Nelogično je dejstvo, da če revizor poda mnenje s pridržki in predloži vso potrebno dokumentacijo, šteje postopek revizije za zaključenega. Torej je vloga revizijskega mnenja zmanjšana ali skoraj izničena, saj se revizijski postopek ne glede na mnenje šteje za zaključenega, ko je predložena vsa dokumentacija.

Mednarodni standardi računovodskega poročanja v svojih določilih jasno opredeljujejo štiri možna revizijska mnenja; pozitivno mnenje, mnenje s pridržki, odklonilno mnenje in zavrnitev mnenja. V MSR 705 je za vsako od možnosti prilagoditve mnenja, kakor označujejo vsa mnenja, ki niso pozitivno zapisana podlaga, na kateri lahko revizor sprejme določeno obliko mnenja.

»Mnenje s pridržki

Revizor izrazi mnenje s pridržki, kadar:

- Po pridobitvi zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov ugotovi, da so napačne navedbe vsaka zase ali vse skupaj za računovodske izkaze pomembne, vendar ne vseobsegajoče;
- ne more pridobiti zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov, na katerih bi utemeljil svoje mnenje, vendar sklepa, da bi bili možni učinki morebitnih neodkritih napačnih navedb na računovodske izkaze lahko pomembni, vendar ne vseobsegajoči.

Odklonilno mnenje

- Revizor izrazi odklonilno mnenje, kadar po pridobitvi zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov ugotovi, da so napačne navedbe vsaka zase ali vse skupaj za računovodske izkaze pomembne in vseobsegajoče.

Zavrnitev mnenja

- Revizor zavrne mnenje, kadar ne more pridobiti zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov, na katerih bi utemeljil svoje mnenje, in sklepa, da bi bili možni učinki morebitnih neodkritih napačnih navedb na računovodske izkaze lahko pomembni in vseobsegajoči.
- Revizor zavrne mnenje, kadar v izredno redkih okoliščinah s številnimi negotovostmi ugotovi, da ne glede na to, da je pridobil zadostne in ustrezne revizijske dokaze za vsako od posamezne negotovosti, ni mogoče izoblikovati mnenja o računovodskih izkazih zaradi morebitnega medsebojnega vplivanja negotovosti in njihovega možnega zbirnega učinka na računovodske izkaze.« (Slovenski inštitut za revizijo, 2018b, str. 6)

4 RAZLAGA REZULTATOV

V povprečju so kandidati za intervjuje bili dokaj konsistentni v procesu zbiranja podatkov za to zaključno nalogo. Izkazalo se je, da so mednarodni računovodski standardi in druge oblike pravil za opravljanje revizorskega dela v zmerni skladnosti, kar pomeni, da so dobro osnovani z manjšimi neskladnostmi. Predvsem gre lahko za neskladnost med starejšimi in novejšimi standardi, ki so produkt napredka v panogi.

Glede ravnanja z občutljivimi podatki so se kandidati opredelili, da je v zadnjem obdobju prišlo do nekaterih sprememb, vendar si niso bili popolnoma enotni glede ravnanja z njimi. Najbolj očitna je bila razlika med različnimi podjetji, saj nekatera že uporabljajo tehnološke metode za varno ravnanje s podatki, ki so občutljive narave, nekateri se bodo na to še primerno pripravili. Ne glede na spremembo zakonodaje lahko ocenim, da na podlagi odgovorov ne prihaja do večjih težav pri opravljanju revizorskega dela, če so v proces vključeni podatki občutljive narave, bodisi gre za finančne podatke ali za osebne podatke.

Vprašanje, ki se je nanašalo na revizorsko mnenje je bilo z vidika obravnavane tematike najbolj pomembno in tudi primerno zastopano. Kandidati so si bili enotni v mnenju, da revizorjevo mnenje prispeva kot signal lastnikom in morebitnim investitorjem, da je podjetje primerno za plemenitenje premoženja. Hkrati so se nekateri ostro odzvali, da mnenje praktično nima nikakršne teže, ki bi lahko vodilo v sankcioniranje, saj so tudi potrdili, da je revizorjevo mnenje obravnavano na sejah nadzornih svetov podjetij, ki so revidirana. To dejstvo predstavlja veliko skrb in hkrati nevarnost za prihodnje delo v revizijskem sektorju, saj, če je revizorjevo mnenje negativno, ne more igrati nikakršne vloge pri procesu odločanja v podjetju in velja zgolj kot neko posvetovalno mnenje, čeprav je pripravljeno v skladu s skrbnostjo in standardi, ki veljajo po celem svetu. Prav to vprašanje je potrdilo tezo, da revizorsko mnenje ni pomemben vzvod pri nadzoru določenih subjektov, kar bi moralo biti, saj so nekatere stranke tudi sistemsko pomembne banke. V kolikor revizorjevo mnenje, ki lahko opozori na nepravilnosti poslovanja ali na možnost, da se bo poslovanje podjetja bistveno poslabšalo z nadaljevanjem trenutne poslovne prakse nima teže pri odločevalcih v sistemsko pomembnem podjetju kot je sistemska banka, se lahko zgodijo podobne nepravilnosti kot so se pri poslovanju z NLB d.d.

Kandidati so glede poročanja nevladnim organizacijam izrazili nepotrebnost poročanja z razliko dveh kandidatov, ki sta navedla, da je delo revizorja nadzorovano, in sicer s strani Slovenskega Inštituta za Računovodstvo. Z vidika nujnosti je poročanje o delu morda res bolj na strani Inštituta za Računovodstvo, vendar bi lahko nevladne organizacije, ki se trudijo izboljšati družbeno stanje tudi imele korist od informacij o delu revizorjev saj so konec koncev revizorji največji oblikovalci poslovnega sveta.

Po mnenju kandidatov naj bi največji izziv predstavljala postavka naložb in slabitve kreditnega portfelja pri reviziji bank. Na žalost niso vsi kandidati imeli izkušenj s področja

bančništva in zato so ti odgovori osnovani zgolj na mnenju dveh kandidatov. Naložbe so problematične zaradi zahtevne interpretacije postavke, medtem ko je slabitev kreditnega portfelja zahtevna zaradi potrebe po poznavanju posameznega kreditnega posla, ki so lahko večji ali manjši.

Večina kandidatov trdi, da obstaja razlika med stopnjo neodvisnosti med notranjim in zunanjim revizorjem. Po mnenju kandidatov so notranji revizorji bistveno manj neodvisni pri svojem delu kot zunanji revizorji. Razlogi, ki jih kandidati navajajo so vezani v prvi vrsti na dejstvo, da so notranji revizorji del podjetja, v katerem opravljajo revizorsko delo in so zato odgovorni istemu osebju, ki jih prav tako plačuje. Zaradi te vpetosti v podjetje je njihova neodvisnost vprašljiva, zato je primerno, da se pri revidiranju uporablja tudi zunanje revizorje, ki teh zadržkov nimajo.

Veščake oziroma osebe, ki že dlje časa delajo na določenem področju revizije oziroma, so tudi strokovnjaki določenega področja, so večkrat udeleženi v proces revizije, saj po navedbah nekaterih kandidatov izkazujejo določeno strokovnost, ki pomaga pri izvedbi revizije. Informacijska podpora je zato tudi zelo dobrodošla, čeprav so mnenja različna. Nekje kandidati navajajo, da imajo dovolj podpore za delo z informacijskimi orodji, ponekod pa kandidati niso obveščeni oziroma ne delujejo na takšnih področjih, kjer bi informacijska podpora igrala pomembno vlogo.

V primeru revizije večjih gospodarskih subjektov je problematična količina dela in ne zahtevnost, saj je zahtevnost revizije po mnenju kandidatov, enaka ne glede na subjekt, samo količina dela je večja pri večjih podjetjih. Zato so tudi revizorske ekipe za večje projekte temu primerno kadrovske organizirane.

Pri revizorskem delu strokovnost ne predstavlja večjih ovir za delo saj je strokovnost zagotovljena na strani podeljitelja licence, ki mora za podelitev licence imeti objektivno merilo in sicer pisni izpit. Standardi, ki se vedno spreminjajo prav tako ne predstavljajo razlik za delo saj se vsebinsko bistveno med seboj ne razlikujejo. Morda bi za prihodnje bilo zanimivo raziskovati ali spremembe standardov vplivajo na sprejemanje odločitev v posameznih revizijskih postopkih, torej ali so spremembe standardov dovolj vsebinske, da vplivajo na sprejemanje odločitev ali ne in ali bi spremembe vplivale na končno revizijsko poročilo.

V prihodnje bi bilo smiselno preučevati tudi razliko med notranjimi in zunanjimi revizorji z vidika opazovane in beležene neodvisnosti pri delu. V opravljenih poglobljenih intervjujih je bila prisotna samoevalvacija, ki je lahko pristranska. Zaradi tega bi bilo potrebno zagotoviti nepristranskost opazovanj in pregledati sprejemanje odločitev v preteklosti v primerjavi s sprejemanjem odločitev pri zunanjih revizorjih.

SKLEP

V tej magistrski nalogi je opravljen pregled aktualne literature na temo revizijskega dela. Revizijsko delo predstavlja obvezni del vsakega podjetja, ki mora skrbeti za ustreznost poslovanja. Revizija ne nastopi zgolj takrat, kadar poslovodstvo sumi, da je poslovanje subjekta neustrezno temveč je to sprotna praksa, ki se uporablja v podjetjih.

Revizorji z vidika odnosa bank do imetnikov depozitov izvršujejo družbeno poslanstvo, saj imetniki depozitov nimajo neposrednega znanja, da bi sami lahko preverjali ustreznost poslovanja bank. Banke imajo v teoretičnem pogledu odnosa interes, da sprejemajo tvegane odločitve, kjer se tveganje prenese na končnega imetnika depozita oziroma v primeru reševanja bank se imetniki depozitov spremenijo v davkoplačevalce, ki morajo pokrivati morebitno izgubo. Ravno zaradi vzdržnosti tega odnosa je potrebno imeti nadzorni organ, ki bo ščitil interese depozitorjev in nadzoroval delovanje bank, torej preverjal ustreznost njihovega poslovanja.

V Slovenski zakonodaji je predviden nadzor ne samo nad bankami temveč nad vsemi velikimi in srednje velikimi podjetji, dvojnimi družbami in tistimi družbami, ki imajo konsolidirana letna poročila. Vsa poslovna in letna poročila teh poslovnih subjektov so predmet obveznega revizijskega pregleda in banke ustrezajo merilom za obvezni revizijski pregled. Revizorjevo delo je na mestu obvezne revizije jasno opredeljeno tudi v posebnem zakonu o revidiranju, ki se močno opira na Mednarodne standarde za računovodsko poročanje. Ti standardi so glavno merilo za revizorjevo delo in so tudi splošno veljavni v več različnih pravnih prostorih in predstavljajo dovolj širok okvir delovanja revizorjev, da kulturno poslovne razlike v posameznih državah nimajo vpliva na izdelavo revizorjevega mnenja.

Revizorjevo delo je kljub zelo širokim merilom za izdelavo revizorskega mnenja še vedno omejujoče glede moči revizorskega mnenja. Revizorsko mnenje je prej namenjeno oceni ustreznosti poslovanja, ki služi za odločanje uprave oziroma kot povratna strnjena informacija potencialnim investitorjem ali obstoječim deležnikom podjetja o njegovem finančnem poslovanju v preteklem letu. Moč za spremembo poslovanja ali za sprejemanje drugačnih odločitev v podjetju ima še vedno poslovodstvo podjetja, ki revizorjevo mnenje lahko vzame v obzir, vendar ga ni obvezano neposredno upoštevati.

Standardi, ki vodijo poslovanje bank, in standardi, ki opredeljujejo revizorsko delo, so si po mnenju kandidatov, ki so podali svoje strokovno mnenje na obravnavano temo, različni. Revizorsko delo opredeljujejo Mednarodni standardi računovodskega poročanja (IFRS), ki so tudi delno nedorečeni. Nedorečeni so v tem pogledu, da med seboj različne verzije niso skladne, kar povzroča nekaj težav pri interpretaciji. Hkrati so standardi različni glede na opredelitve, ne zgolj kapitalskih zahtevnosti pri bankah, temveč ne upoštevajo meril, ki jih opredeljujejo Baselski standardi za poslovanje bank. S tem je povezan tudi razkorak pri opravljanju notranje revizije bank, saj je najbolj zahtevna postavka ravno tista, ki je

odgovorna za tržno vrednost banke in nenazadnje tudi glavni trn v primeru upravičevanja dokapitalizacije v primeru NLB d.d.

V naši podjetniški in tudi bančni kulturi bo potrebno prilagoditi pravila za opazovanje in ocenjevanje poslovanja teh sistemsko pomembnih subjektov, saj se ta neenotnost kaže tudi v stanju državne blagajne. Še večjo spremembo pa mora zakonodajalec storiti pri formalni moči revizorjevega mnenja, saj prav tako po mnenju kandidatov kot tudi po izkušnjah iz preteklosti je razvidno, da revizorjevo mnenje ne dosega takšne veljave, da bi lahko sprožilo konkretne premike v načinu poslovanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Adams, M. B. (1994). Agency theory and the internal audit. *Managerial auditing journal*, 9(8), 8–12.
2. Agostino, M., Drago, D. & Silipo, D. B. (2011). The value relevance of IFRS in the European banking industry. *Review of quantitative finance and accounting*, 36(3), 437–457.
3. Asthana, S., Khurana, I. & Raman, K. K. (2018). Fee competition among Big 4 auditors and audit quality. *Review of quantitative finance and accounting*, 52(2), 403–438.
4. Banka Slovenije. (2015a). *Letno poročilo Banke Slovenije 2015*. Ljubljana: Banka Slovenije.
5. Banka Slovenije. (2015b). *Poročilo Banke Slovenije o vzrokih za nastali kapitalski primanjkljaj bank in vlogi Banke Slovenije pri tem kot bančnega regulatorja, sanaciji bank v letih 2013 in 2014, o učinkovitosti sistema korporativnega upravljanja bank v državni lasti in načinu reševanja posledic kapitalske neustreznosti poslovnih bank*. Ljubljana: Banka Slovenije.
6. Banka Slovenije. (2016a). *Letno poročilo Banke Slovenije 2016*. Ljubljana: Banka Slovenije.
7. Banka Slovenije. (2016b). *Zaključno poročilo o prenehanju Factor banke in Probanke*. Ljubljana: Banka Slovenije.
8. Banka Slovenije. (brez datuma a). *Predpisi*. Pridobljeno 4. januarja 2018 iz <https://www.bsi.si/o-nas/predpisi>
9. Banka Slovenije. (brez datuma b). *Nadzor bančnega sistema*. Pridobljeno 6. oktobra 2018 iz <https://www.bsi.si/financna-stabilnost/nadzor-bancnega-sistema>
10. Barrell, R., Davis, E. P., Karim, D. & Liadze, I. (2010). Bank regulation, property prices and early warning systems for banking crises in OECD countries. *Journal of banking & finance*, 34(9), 2255–2264.
11. Byard, D., Li, Y. & Yu, Y. (2011). The effect of mandatory IFRS adoption on financial analysts' information environment: the effect of mandatory ifrs adoption. *Journal of accounting research*, 49(1), 69–96.

12. Chow, C. W. (1982). The demand for external auditing: size, debt and ownership influences. *American accounting association*, 57(2), 272–291.
13. Cosimano, T. F. & Hakura, D. (2011). Bank behavior in response to Basel III: a cross-country analysis. *IMF Working Paper*, 11(119), 1–34.
14. Demircug-Kunt, A. & Detragiache, E. (1998). The determinants of banking crises in developing and developed countries. *Staff papers – international monetary fund*, 45(1), 81.
15. Evropska centralna Banka. (2017). *Kaj je SREP?* Pridobljeno 11. februarja 2019 iz <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/srep.sl.html>
16. Factor banka, d. d. (2013). *Letno poročilo Factor banke za leto 2012*. Ljubljana: Factor banka, d. d.
17. Johnsen, G. (2014). *Bringing down the banking system*. New York: Palgrave MacMillan.
18. Lawrence, A., Minutti-Meza, M. & Zhang, P. (2011). Can Big 4 versus Non-Big 4 differences in audit-quality proxies be attributed to client characteristics? *The accounting review*, 86(1), 259–286.
19. MacDowall, A (2015, 15. julij). How Slovenia turned itself around. *Politico*. Pridobljeno 21. oktobra 2018 iz <https://www.politico.eu/article/slovenia-turns-itself-around-greece-bailout-bank-crisis/>
20. Mariathasan, M. & Merrouche, O. (2014). The manipulation of basel risk-weights. *Journal of financial intermediation*, 23(3), 300–321.
21. Nacionalna ocena tveganja. (2015). *Povzetek poročila o izvedbi nacionalne ocene tveganja Republike Slovenije za pranje denarja in financiranje terorizma*. Ljubljana: Nacionalna ocena tveganja.
22. Niemi, L., Knechel, W. R., Ojala, H. & Collis, J. (2018). Responsiveness of auditors to the audit risk standards: unique evidence from Big 4 audit firms. *Accounting in Europe*, 15(1), 33–54.
23. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017a). *Okvirni opis faz revizijskega procesa*. Pridobljeno 14. januarja 2018 iz <http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K5D6E133A17FF6BE7C12571A2003CBF71>
24. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017b). *Poslovanje Družbe za upravljanje terjatev bank*. Pridobljeno 14. januarja 2018 iz <http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K21033EEF884EDC9AC1257F450045FCB0?openDocument&appSource=FC914121789FBE94C12571550047D1A9>
25. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017c). *Revizijske pristojnosti in obveznosti*. Pridobljeno 13. januarja 2018 iz <http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K8F21B44C5B212E77C1257155004C06C1>
26. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2017d). *Revizijski proces*. Pridobljeno 14. januarja 2018 iz <http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/KA9BB5351D81A85CEC12571550047538C>
27. Schöler, M. (2003). Incentive Problems in Banking Supervision - The European Case. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.467840>

28. Shah, S. N. (2014). *The principal – agent problem in finance*. Charlottesville: CFA Institute.
29. Sikka, P. (2009). Financial crisis and the silence of the auditors. *Accounting, organizations and society*, 34(6), 868–873.
30. Slovenski inštitut za revizijo. (2009a). *Mednarodni standard za revizijo* (Standard št. 330). Pridobljeno 21. oktobra 2018 na spletni strani <http://www.si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>
31. Slovenski inštitut za revizijo. (2009b). *Mednarodni standard za revizijo* (Standard št. 450). Pridobljeno 21. oktobra 2018 na spletni strani <http://www.si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>
32. Slovenski inštitut za revizijo. (2018a). *Mednarodni standard za revizijo* (Standard št. 700). Pridobljeno 21. oktobra 2018 na spletni strani <http://www.si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>.
33. Slovenski inštitut za revizijo. (2018b). *Mednarodni standard za revizijo* (Standard št. 705). Pridobljeno 21. oktobra 2018 na spletni strani <http://www.si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>.
34. Urad za preprečevanje pranja denarja. (2018). *Seznam držav, v zvezi s katerimi obstaja visoko in povečano tveganje za pojav pranja denarja ali financiranja terorizma*. Pridobljeno 6. oktobra 2018 iz http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/dokumenti/Seznam_drzav_POVECANO_IN_VISOKO_TVEGANJE_November_2018.pdf

PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Zbirni seznam tveganih držav.....	1
--	---

PRILOGA 1: Zbirni seznam tveganih držav

Država	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Afganistan	X				X	X
Irak	X	X				X
Iran	X	X				X
Jemen	X	X				X
Sirija	X	X				X
Tunizija	X	X				X
Vanuatu	X	X		X		
Trinidad in Tobago	X	X	X			
DLR Koreja	X	X				
Etiopija	X	X				
Šrilanka	X	X				
Bosna in Hercegovina	X					
Gvajana	X					
Laos	X					
Uganda	X					
Srbija		X				
Liberija				X		X
Bahami				X		
Barbados				X		
Belize				X		
Brunej				X		
Dominikanska republika				X		
Kostarika				X		
Lihtenštajn				X		
Maldivi				X		
Mavricij			X			
Marshallovi otoki			X			
Oman			X			
Saint Kitts in Nevis			X			
Panama			X			
Saint Vincent in Grenadines			X			
Sejšeli			X			
Urugvaj			X			
Zahodna Samoa			X			
Bolivija				X		
Kolumbija				X		
Mjanmar				X		
Peru				X		
Alžirija					X	
Egipt					X	
Filipini					X	
Indonezija					X	
Jordanija					X	

se nadaljuje

Zbirni seznam tveganih držav (nad.)

Katar					X	
Kenija					X	
Kuvajt					X	
Libanon					X	
Libija					X	
Malezija					X	
Mali					X	
Maroko					X	
Mavretanija					X	
Nigerija					X	
Pakistan					X	
Palestina					X	
Savdska Arabija					X	
Senegal					X	
Somalija					X	
Tanzanija					X	
Ukrajina					X	

Vir: Urad za preprečevanje pranja denarja (2018).